

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Kvalita komunikace v rodinách používajících televizi jako kulisu

Vypracovala: Markéta Skálová
Vedoucí práce: PhDr. Filip Abramčuk, Ph.D.

České Budějovice 2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

24.4.2014

Podpis studenta

ABSTRAKT

Práce je zaměřena na komunikaci v rodinách, které používají televizi jako kulisu každodenního života. Teoretická část pojednává o definici rodiny a o tom, co utváří rodinný systém, dále pak o komunikaci v rodině a o vnímání a používání televize v rodině. Hlavní výzkumné otázky jsou následující: Jak vypadá verbální komunikační realita rodin, které používají televizi jako kulisu? Jak vnímají svou komunikační realitu členové jednotlivých rodin zařazených do výzkumného souboru? Výzkumným souborem jsou čtyři rodiny v různých fázích vývojového cyklu, které používají televizi jako kulisu. Sběr dat proběhl pomocí techniky polostrukturovaného rozhovoru a pozorování, výstupy jsou analyzovány s důrazem na zachycení opakující se témat tak, aby bylo možné identifikovat a popsat obecné vzorce. Výstupy obou použitých metod byly shrnuty do podoby vícečetné případové studie sociální skupiny (rodiny), v rámci které je kladen důraz na aspekty komunikace v rodině a používání televize jako kulisy. Cílem práce bylo porozumět vnímání komunikace členy rodin, ve kterých je televize používána jako kulisa a rozpoznat jejich komunikačních zvyklostí – tento cíl byl částečně splněn. Bylo prokázáno, že realita televize znějící na pozadí po většinu času, který tráví doma, do oblasti komunikace zasahuje, dále pak, že motivace jednotlivých členů v rámci jedné rodiny k používání televize jako kulisy a postoje k televizi se mohou lišit. Televize je nejčastěji vnímána jako způsob uniknutí před tichem, popřípadě jako ochrana proti pocitu samoty.

Klíčová slova: Rodina jako systém, komunikace, televize, televize jako kulisa

ABSTRACT

This thesis is focused on communication in families that use television as a background to everyday life. The theoretical part deals with the definition of family and with constitution of the family system, as well as communication within the family and the perception and use of television in the family. The main research questions are: What is the reality in verbal communication of families that use TV as a background? How do they perceive their communication reality members of the families included in the study sample?

There are four families in different stages of the development cycle in the study sample. Data were collected through semi-structured interview and observation. Outputs are analyzed with emphasis on capturing recurring themes so as to be able to identify and describe the general topics. They are summarized in the form of multiple case studies of social groups (families) focused on aspects of family communication and the use of television as a background.

The aim of the study was to understand the perception of communication among members of families in which television is used as a backdrop and to recognize their communication habits - this goal has been fulfilled partially. It has been shown that television turned on in the background interferes with communication. Motivation of particular members of family to use television as a background and attitudes towards TV may be different. Television is the most commonly perceived as a way to escape from the silence, or as protection against the feeling of loneliness.

Keywords: Family as a system, communication, TV, television as background

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce, panu PhDr. Filipu Abramčukovi, Ph.D., za trpělivé vedení práce a cenné podněty v průběhu jejího zpracování a dále své rodině za pomoc a podporu během celé doby studia.

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Rodina	8
1.1 Stadia vývoje rodiny	8
1.2 Rodina jako systém	10
2. Komunikace	13
2.1 Roviny komunikace	14
2.2 Komunikace v rodině	15
3. Televize jako médium	16
3.1 Aktuální trendy v konzumaci televize.....	16
3.2 Rodinný systém a televize.....	18
3.3 Vnímání televize	20
II. PRAKTICKÁ ČÁST	22
1. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	22
1.1 Cíl práce	22
1.2 Výzkumné otázky	22
2. METODIKA	23
2.1 Výzkumné strategie.....	23
2.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	24
3. VÝZKUMNÁ ČÁST	26
3.1 Případové studie jednotlivých rodin.....	26
3.1.1 „Marek a Pavla“	26
3.1.2 „Šindlerovi“	29
3.1.3 „Kestřánkovi“	32
3.1.4 „Šmídovi“	35
3.2 Jednotlivé kazuistiky pod optikou výzkumných otázek.....	38
4. DISKUZE.....	42
5. ZÁVĚR	47
6. SOUHRN	48
7. POUŽITÁ LITERATURA.....	49
8. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	52
9. PŘÍLOHY	53

ÚVOD

Televize je médium, které ve většině českých rodin zcela zdomácnělo. Způsoby jeho používání jsou různé – někdo televizi zapíná pouze tehdy, chce-li sledovat určitý program, který je pro něj zajímavý, jinde je zvykem, že puštěný televizor tvoří kulisu po většinu času, kdy se jednotliví členové rodiny nacházejí doma. Byla provedena spousta výzkumů zabývajících se diváckým zvyklostmi, preferencí určitých typů pořadů, vlivu televizního násilí na děti i na dospělé a podobně.

Já sama patřím do kategorie lidí, kteří jsou zvyklí si v televizním programu vybírat, televizi zapínám pouze v tom případě, když se chystám sledovat něco konkrétního. Ze svého okolí však znám řadu rodin, kde je puštěná televize součástí většiny času, který jejich jednotliví členové tráví doma, na pozadí jejího zvuku a obrazu tedy probíhá většina domácích aktivit rodiny jako celku i jejich jednotlivých členů.

Sama na sobě jsem vyzorovala, že při pobytu v místnosti, kde je televize zapnutá, mám problém soustředit se na cokoli jiného, protože její zvuk a obraz mě plně upoutává, je pro mne rovněž obtížné soustředit se na případnou probíhající konverzaci, což příkládám tomu, že na komunikaci probíhající paralelně se zvukem a obrazem přístroje nejsem zvyklá, tudíž je to pro mě nová a neokoukaná situace. Začala jsem si ale klást otázku, jak to vnímají členové rodin, kde používají televizi uvedeným způsobem jako kulisu – jsou jejich smysly přivyklé natolik, že tuto permanentní zrakovou a sluchovou stimulaci berou jako samozřejmost a v podstatě ji ani nevnímají, nebo zvuk, obraz a příběh linoucí se z přístroje nějakým způsobem ovlivňuje jejich komunikační rovinu? Tato bakalářská práce byla napsána pro hlubší vhled do této problematiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

Rodina je dle Hartla a Hartlové (2010, str. 504) definována jako „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“. Jiní autoři hovoří o rodině následovně: „*Rodina je středisko formování mezilidských vztahů. Rodina je místem, kde by se měl člověk od útlého věku učit hlubokému pochopení toho, že lidé jsou významní, důležití, že život má hodnotu a smysl. Rodina je místem, kde by děti měly poznávat, že jsou něčím jedinečným.*“ (Schafferová, 1995, str. 30), popřípadě takto: „*Rodina je dnes vnímána současně v řádu světa ji obklopujícího jako instituce racionální, pragmatická, funkčně vertikálně hierarchizovaná a kulturně omezující a současně jako zvláštní soukromý svět autenticity, spontaneity, přirozené rovnosti a emocionality.*“ (Možný, 1999, str. 13).

Základní funkce rodiny jsou následující: biologicko-reprodukční, socializačně-výchovná, ekonomická, emocionální a ochranná (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Rodiny můžeme dělit několika různými způsoby podle více hledisek, například na rodiny úplné a neúplné, nukleární a širší, nebo podle toho, jak rodina plní své funkce na rodinu funkční, problémovou, dysfunkční a afunkční (Dunovský a kol., 1999). Ideálem je samozřejmě rodina funkční, která poskytuje všem svým členům optimální míru podpory, emocionální klima je zde příznivé a vztahy dynamicky vyrovnané v souladu s životními cykly členů rodiny, rodina plynule přechází v rámci jednotlivých stadií vývoje rodiny.

1.1 Stadia vývoje rodiny

Plaňava (2000) rozeznává sedm vývojových stadií rodiny, která vymezuje způsobem uvedeným v tabulce č. 1: Stadia vývoje rodiny:

Tabulka č. 1: Stadia vývoje rodiny

Vývojová etapa	Ohraničení etapy	Přibližná délka etapy
0. Předmanželské (s)párování		
0.1 Hledání		?
0.2 Vážná známost	(zasnoubení) sňatek	1 – 2 roky
1. Mladý bezdětný pár	(začátek soužití) narození prvního dítěte	
2. Rodina s malým dítětem/děťmi		
2.1 Symbiotická a batolecí fáze	žena končí mateřskou dovolenou	
2.2 Postsymbiotická (předškolní) fáze	(nejmladší) dítě jde do školy	3 – 6 let (6 – 8 let)
3. Rodina se školáky		7 – 9 let
(do začátku puberty)	1. dítě v pubertě	(9 – 11 let)
4. Odpoutávání a vylétávání z hnízda		
4.1 Rodina s dospívajícími dětmi		
4.2 Odcházení potomků z rodičovského domova	(nejmladší) dítě odchází	
5. Prázdné hnízdo	sňatek (nejmladšího) dítěte	
5.1 Zralý pár	odchod(y) do důchodu	
5.2 Stárnoucí pár	oba v důchodu úmrtí jednoho	23 let a déle

Zdroj: Plaňava, 2000, str. 144

Matoušek (1997) hovoří o nové dimenzi manželského či partnerského pouta v souvislosti s **těhotenstvím a narozením dítěte**. Matka je zaměřena převážně na dítě (či

děti), což může u otce vést k pocitům ohrožení. Proti této skutečnosti však v ideálním případě působí společné sdílení zájmu o dítě a společná radost z jeho vývoje. V případě narození dalšího dítěte již bývá jeho sladění s rodinným životem jistější. Autor se dále zmiňuje o zvýšení nároků na osobu matky, ze kterých často vyplývá její uvázání v domácím prostředí. Tento stav bývá snášen různými způsoby. Na otci pak spočívá úloha zabezpečení rodiny po ekonomické stránce a zároveň úkol vynahradit matce její sociální deprivaci. Matoušek tuto dobu vnímá jako možné období první manželské krize.

Pro rodinu ve fázi **prázdného hnízda** je dle Matouška (1997) charakteristické odlehčení partnerů od rodičovského břemene. Pár si může dovolit experimentování s tradičními rolemi, které mohly být v dřívějších etapách rodinného cyklu stanoveny, mají větší prostor pro své zájmy a pro sebe navzájem. Jak u mužů, tak u žen v té době mohou probíhat změny postojů – Matoušek hovoří například o větší ráznosti, orientaci na výkony a vyšší emocionální vyrovnanosti u žen či o ochotnějším sdílení prožitků a vyšším uvědomování si emocí u mužů. Rodina může ustoupit z popředí zájmu, dopředu se posunují hodnoty jako je profese či sociální kontakty. Mohou se také objevit markantní rozdíly v hodnotové orientaci, dosud překrývané společným zájmem o péči o děti, popřípadě „panika zavírajících se dveří“, která žene muže i ženy pod vidinou poslední možnosti navázání milostného vztahu do cizích náručí. V této fázi opět zvýšeně hrozí manželská krize, její vznik i průběh však může být tlumen zkušenostmi sesbíranými v průběhu života, přiměřeným náhledem na sebe sama i na partnera, rozhledem, popřípadě konzervatismem.

1.2 Rodina jako systém

Pro vnímání rodiny coby systému je klíčové cirkulární vnímání **kauzality** oproti vnímání lineárnímu (viz příloha č. 4) Chápeme-li rodinu jako systém, klademe tedy důraz na vnímání kontextu a vzájemných vztahů. Při práci s rodinou je pak v oblasti péče rodina jako celek namísto jednotlivých jejích členů coby izolovaných pacientů/klientů. (Sobotková, 2001)

Sobotková (2001) připisuje rodinným systémům na základě popisu Kantora a Lehra (1975) následující základní vlastnosti: **organizační složitost, cirkularita vztahů,**

otevřenost a **adaptabilita** systému, průběžná **informační výměna**. Schafferová (1995) vnímá rodinu jako prostředí, kde se člověk může vyvinout tak, jak by měl, přičemž bere v potaz neopakovatelnost jednotlivých rodinných systémů a vliv interakcí, které se v rámci systému odehrávají, na členy tohoto systému – autorka pracuje s myšlenkou, že kdyby jednotliví členové žili v jiných rodinách, jejich osobnost a další životní dráha by vypadali pokaždé jinak. Matoušek (1997) zdůrazňuje závislost jednání systému jak na povaze jeho částí, tak na způsobu jejich organizace. Mezi jednotlivými členy rodinného systému se tvoří subsystemy (vnitřní vazby mezi částmi systému), důležité jsou rovněž vazby systému na vnější svět. Aby systém nezanikl, je nezbytné, aby byl vůči svému okolí pevně ohraničen, zároveň s ním však dokázal komunikovat.

Interakce probíhající v rámci rodinného systému jsou dynamické, v čase a prostoru se měnící způsoby komunikace a vztahování se jednotlivých členů rodiny k sobě navzájem (Sobotková, 2001). Mnohé z těchto vzorců se pravidelně opakují, stávají se pro rodinu běžné – tyto interakční vzorce pak utvářejí **rodinnou atmosféru**.

V rodině můžeme hovořit také o vnímání (či popírání) **rodinné identity** - rodinnou identitu vnímá Sobotková (2001) coby přihlášení se k určitým hodnotám, schopnost rodiny spojit se v případě nutnosti řešit problém, patří sem také vzájemné projevy zájmu a sounáležitost – jde o to, nakolik se rodinný systém jak po kognitivní, tak po emocionální stránce vnímá jako „my“.

Každá rodina má svá charakteristická **pravidla**, jejich nejběžnějším projevem jsou komunikační stereotypy. Tato pravidla definují vztahy v rámci systému – určují, jak se má kdo ke komu chovat, může jít až o jakousi hierarchizaci. Je důležité, aby se na návrh pravidlech podílela rodina jako celek a pokud dojde k jejich přijetí, aby byla dodržována důsledně a pravidelně – pokud se tak neděje, dochází k nepřehlednosti situace, což s sebou nese další problémy (Sobotková, 2001). Pro účely této práce doplňuji, že jedno z rodinných pravidel se může týkat například sledování televize.

Rodinné **tradice** jsou dalším faktorem, který se podílí na zpevnování stability rodinného systému – je možné říci, že tradice je zdrojem legitimacy (Sobotková, 2001). Rodina tradice předává a udržuje například prostřednictvím vyprávěním důležitých příběhů, přechováváním památných předmětů, předáváním schopností a dovedností.

Pozornost si rovněž zasluhují **ritualizované události** v rodině (Matoušek, 1997). Pro účely této práce zde zmiňuji zejména nejvýznamnější rituál všedního dne, kterým je společné jídlo rodiny. Každá rodina má zavedené své vlastní zvyklosti ohledně přípravy jídla a svolávání ostatních, ale také ohledně komunikace probíhající během samotného jídla, zejména v podobě nepsaných pravidel jak moc a o čem je možné hovořit.

Další z ritualizovaných událostí jsou rodinné oslavy – zde je možné představit si klasicky oslavy svátků, narozenin a rodinných výročí. Při těchto událostech dochází k obdarování příslušného člena rodiny, zároveň je zde velký prostor pro projevení sounáležitosti rodiny. To může být vyjádřeno vyprávěním rodinných legend, prohlížením rodinných alb a podobně – Matoušek (1997) v této souvislosti hovoří o přednostním upevňování mezigeneračních pout.

Matoušek (1997) poukazuje na vysoce vyvinutou **teritorialitu** lidského druhu. „Posvátnost domácího prahu“ je patrná už v dávných kulturách, v odborné terminologii se o prahu hovoří jako o nárazníkové zóně, která utlumuje sociální kontakty. V domě či bytě je možné rozlišovat části spíše veřejné jako je například obývací pokoj a části soukromější (ložnice). Matoušek vnímá odraz struktury vztahů v rámci rodinného systému na vnitřní strukturu bytu, uspořádání bytu je pak řešením poměru potřeby vzájemnosti a potřeby soukromí. Bytové uspořádání rovněž konzervuje určitý typ vztahové struktury – existuje předpoklad stability prostředí jako jedné z podmínek psychické stability. Je možné rozlišit teritoriálně rigidní rodiny, kde se uspořádání bytu či domu nemění ani v případě přechodu z jedné vývojové fáze do další, dále pak rodiny měnící bytovou strukturu nezávisle na aktuálním stavu. Interakční struktura je pak potvrzena strukturou bydlení, pro její stabilizaci je nutný přesah a určitá setrvačnost (Matoušek, 1997).

Matoušek (1997) hovoří o výrazném **vlivu rodiny orientační** (= původní) na rodinu prokreační (nově vytvořenou) – dítě se chová podle vzoru rodičů, alespoň tedy v situacích, kdy je to možné a kdy je tato nápodoba záměrem dítěte. Sociální nápodoba se týká rovněž obrazu interakce rodičů se členy širší rodiny a osobami nepříbuznými. V této oblasti může jít o rozdělení moci v rodině, o způsob zacházení s pocity či konflikty a podobně. Nezřídka dochází k tvorbě a zvnitřnění jakýchsi scénářů, podle kterých jedinec v případě potřeby postupuje.

2. Komunikace

Musil (2007) definuje komunikaci coby přenos informací prostřednictvím verbálního či jiného znakového systému uskutečňovaný mezi lidmi přímo, popřípadě pomocí technicko-organizačních prostředků. Informace je zde vnímána jako prostý obsah komunikačního procesu. Plaňava (2005) zdůrazňuje jedinečnost a neopakovatelnost každé jednotlivé komunikační sekvence.

Hartl a Hartlová (2000) popisují mezilidskou komunikaci jako dorozumívání mezi lidskými bytostmi, které je prováděno verbální a nonverbální formou. V této práci se budu věnovat zejména komunikaci verbální, která je zprostředkována jazykem a slovy. Hartl a Hartlová tuto komunikaci dále dělí na suplementární, která obsahuje neustálé reciproční vyrovnávání informační, prožitkové a citové úrovně vyměňovaných obsahů za udržení rovnováhy obou komunikačních partnerů, komplementární, kdy jeden z komunikujících subjektů je vůči druhému v dominantním postavení a toto nerovné rozdělení pozic je udržováno během celé komunikační interakce a nakonec metakomplementární, kde se vyskytuje rovněž nerovné postavení komunikujících subjektů, ale osoba v dominantní roli své odlišné postavení nevyužívá, nýbrž přenechává svému komunikačnímu partnerovi (Hartl, Hartlová, 2000). Pro úplné teoretické zakotvení doplňuji, že v této práci bude pojednáno o přímé sociální komunikaci, která je definována prostřednictvím přímého kontaktu dvou lidí tváří v tvář

Plaňava (2005) hovoří o dvou možných interpretacích pojmu komunikace – první z nich je pojetí komunikace coby vědecké disciplíny, respektive souboru vědeckých disciplín, pod optikou druhého pohledu je komunikace vnímána jako každodenní, konkrétní lidské počínání. Tato práce je zaměřena na komunikaci právě v kontextu její konkrétnosti a každodennosti, přísně vědecký přístup k tomuto fenoménu si protentokrát dovolím ponechat stranou.

Matoušek (1997) chápe komunikaci jako proces rozčleněný na jednotlivé smysluplné sekvence. Dělením komunikačních sekvencí a možností odlišit jejich začátky a konce je do procesu komunikace vnášena kauzalita. Objevují se také rozličné komunikační vzorce, které je však mnohdy možné definovat pouze z metakomunikační (v komunikaci nezúčastněné) pozice.

2.1 Roviny komunikace

Gjuričová a Kubička (2003) hovoří o různých možnostech pohledu na komunikaci, které označují jako komunikační roviny. Všímají si rozdílu v komunikaci o věcech, která očekává novost sdělení a komunikace o vztazích, kdy dochází zejména ke komunikaci neměnného. Dle autorů je možné komunikovat pouze o vztazích, pouze o věcech však nikoliv. Podle tohoto přístupu tedy neexistuje validní pojem „věcná komunikace“, je zde totiž vždy obsažen také vztahový rámec. Další modalitou komunikace je text – kontext. Text je zde vnímán jako ohraničený a ucelený jazykový útvar, kontext je naopak nekonečný a patří sem vše, co s textem souvisí. Text je tedy konečný, avšak vzhledem ke kontextu je možné jej vykládat nekonečně mnoho způsoby. Následující komunikační rovinou je komunikace – metakomunikace. Dle Gjuričové a Kubičky je metakomunikace součástí každé lidské komunikace, může být projevoována například prostřednictvím přikyvování či ujišťování se, zda komunikační partner rozumí sdělení. Autoři si všímají, že v některých rodinách dochází k obtížím v rovině metakomunikace – tento fakt se pak na komunikaci samotné může negativně promítnout například v podobě komunikačních paradoxů. Gjuričová a Kubička také upozorňují na možné rozdíly v rovině rozhovor – diskurz, přičemž diskurz definují jako základní rozpravu o všeobecně závažných tématech, jako kontext, v rámci kterého jsou jednotlivé výrazy užívány, tvořeny, udržovány a měněny. Jazyk je zde možné vnímat nejen jako nástroj popisu, ale také coby moc. Diskurz je možné chápat též jako úhel pohledu.

Novák (2006) se zmiňuje rovněž o fenoménu mlčení. Rozeznává několik jeho variant – pohodové mlčení páru, kdy jeden momentálně necítí potřebu druhému něco sdělovat, mlčení z důvodu vyhasnutí společné komunikace a absence společných témat a také mlčení po konfliktu, kdy poukazuje na rozdíl mezi (bezpečným) krátkodobým mlčením a (nebezpečným) mlčením dlouhodobým.

Matoušek (1997) zdůrazňuje fakt, že v rámci rodinného systému je nezbytné vytvářet vztahy a komunikovat. Vše, co rodinní příslušníci dělají a říkají, nese svůj komunikační význam, přičemž jako akce je vnímána rovněž absence akce.

2.2 Komunikace v rodině

Plaňava (2005) rozlišuje na základě účelu a průběhu komunikace pět základních komunikačních stylů. Ve svém pojetí pojmu „komunikační styl“ spojuje účel, způsob i okolnosti interpersonální komunikace. Jednotlivé komunikační styly jsou popsány v tabulce č.2: Komunikační styly dle Plaňavy:

Tabulka č.2: Komunikační styly dle Plaňavy

Styl	Funkce, účel	Pozice	Distance	Citové projevy	Příklady
Konvenční	Kontrola nad situací, zabránění rozpakům, usnadnění volby mezi pokračováním a ukončením kontaktu	Symetrie i asymetrie	1,5 – 2 m	Mírně pozitivní (úsměvy)	Pozdravy, seznamování, poklony, lichotky
Rituály, Ceremoniály	Deklarace a usnadnění přechodu v rámci životních etap, posílení soudržnosti skupiny		Různé		Křtiny, svatby, Vánoce, stolování
Konverzační	Výměna názorů a informací, sebeprosazení, sounáležitost, zábava	Jen symetrie	2 – 4 m (kolem stolu)	Pozitivní	Povídání při jídle, diskuze, společenská zábava, hra
Operativní	Zvládnání životního prostoru, získání či udržení kontroly, uspokojování běžných potřeb	jen asymetrie	2 – 5 m, 0 m při profesionálních dotecích	Neutrální	Jednání na úřadech, v obchodech, pracovní činnosti, lékařská prohlídka
Vyjednávací	Vyřešení problému při rozdílných a vylučujících se zájmech či potřebách	Jen symetrie	2,5 m a více (dle počtu osob)	Neutrální	Rozvodové dohody, smlouvání při nákupu, domluva o dovolené
Osobní, intimní	Ochrana a reprodukce života, uspokojování základních potřeb	Symetrie i asymetrie	0 - 35 cm	Výrazně pozitivní či výrazně negativní	Mazlení, erotika, sex, bytostné rozmluvy, prudká hádka, fyzický střet

Zdroj: Plaňava (2005)

Matoušek (1997, str. 69) v této souvislosti reflektuje postoj Satirové, která vymezovala komunikační vzorce prostřednictvím kombinace čtyř základních postojů: nařizujícího, podrobného, nezúčastněného a rozbíhavého.

Matoušek (1997) poukazuje na koncept komunikační deviace, který byl poprvé popsán během studia komunikace v rodinách schizofreniků. Tento styl komunikace neumožňuje sdílení stejného významu ani zaostření shodného ohniska pozornosti během výměny informací. Komunikace se jeví jako beztvará, nejasná, nekonzistentní, rozbíhavá či roztržštěná. Tento komunikační styl znemožňuje genezi stabilních vztahů a pocit skutečnosti těchto vztahů.

Dle teorie komunikace nabízí každý subjekt účastníci se procesu informační výměny určitou definici sebe sama. Tato definice pak může být okolím (zde komunikačními partnery) ignorována, odmítnuta či potvrzena. V případě potvrzení je možné rozlišovat na potvrzení úplné a potvrzení zdánlivé, ke kterému vede nechť či neschopnost porozumění ze strany adresáta sdělení. V této souvislosti je možné navázat pojmy pseudovzájemnost a pseudohostilita. Oba tyto jevy je možné pozorovat v kontextu rodinných systémů. Pseudovzájemná rodina poskytuje falešný souhlas s definicemi sebe sama, tímto způsobem udržuje představu o harmonii. Rodina se tak vyhýbá uznání individuálních odlišností a konfliktu. Pseudohostilita je naopak obrana proti možnému ohrožujícímu sblížení v rámci rodiny.

3. Televize jako médium

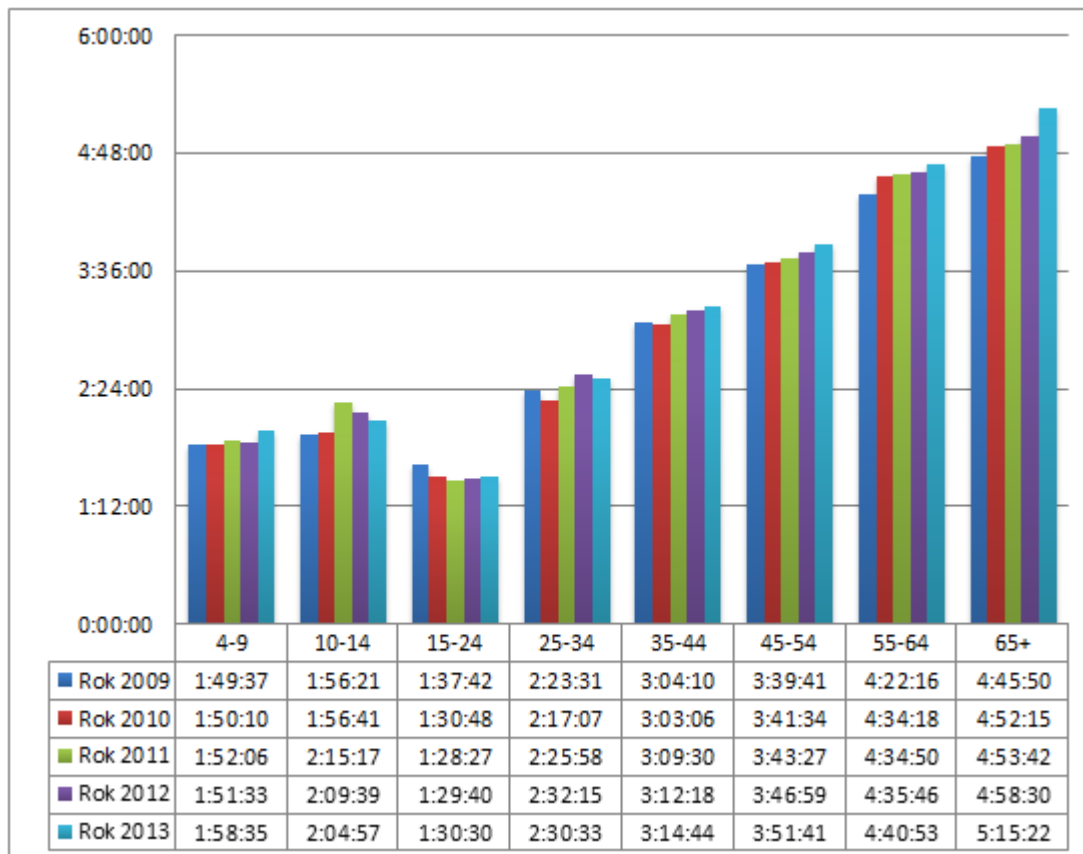
3.1 Aktuální trendy v konzumaci televize

Média včetně televize jsou v dnešní době stále více vnímána jako prostředek zábavy či odpočinku, jejich počet stoupá a totéž je možné říci také o postavení těchto médií v rámci rodiny či domácnosti (Livingstone, Bovill, 1999)

V aktuálním výzkumu společnosti Mediaresearch, který probíhal v období říjen 2012 – září 2013 na vzorku 716 domácností respondentů, byla zjišťována průměrná sledovanost televize v závislosti na věku. Pro možnost srovnání jsou zde k dispozici také data

z obdobných výzkumů prováděných od roku 2009. Výsledky jsou zachyceny v grafu č.1: Průměrná doba strávená u televize v letech 2009–2013:

Graf č.1: Průměrná doba strávená u televize v letech 2009–2013

Zdroj: ATO-Mediaresearch

V uváděném výzkumu bylo dále zjištěno, že pro většinu dětí je sledování televize nejčastější volnočasová aktivita, mezi dětmi v mladším školním věku platí dokonce za aktivitu nejoblíbenější (Mediaresearch 2014).

Výzkum se dotkl také fenoménu bedroom culture, který se zabývá uspořádáním (dětských) pokojů a aktivitami, které jsou v nich realizovány, zde konkrétně užívání médií v soukromí a v časoprostoru domácnosti. Tento jev vznikl spolu s trendem privatizace prostoru v rámci domácnosti. Místnosti, které byly dříve vnímány jako společné, často z důvodu umístění jediného televizoru v bytě/domě, jsou nyní čím dál tím častěji využívány jen v případě, chce-li se rodina doopravdy sejít - společné sledování televize je dnes velice často nahrazováno sledováním v soukromí vlastního pokoje či ložnici

(Livingstone, 2007). V českých podmínkách mělo ve sledovaném období (pro tuto pasáž výzkumu 10/2012 – 9/2013) televizi ve svém pokoji 44 % dětí ve věku 7 – 9 let a 55 % dětí ve věku 10 – 12 let. Tyto děti trávily u televize více času než jejich vrstevníci, kteří využívali pouze společnou televizi, častěji také sledovaly program samy (Mediaresearch, 2014).

3.2 Rodinný systém a televize

Televize se v současnosti přibližuje stále více ke středu rodinného života, v některých případech už tímto středem je. V dřívějších dobách bylo běžné shromažďování rodin v pokoji kolem krbu, dnes se tímto centrem stále častěji stává místnost s televizí. Televize tak snadno splývá s každodenním životem také díky tomu, že je možné se během sledování programu věnovat různým dalším aktivitám. (Meyrowitz, 2006).

Courtois a kol. (1995) hovoří dokonce o domestikaci médií, kterou definuje coby přijetí mediálních technologií v rámci domácnosti nejen jako materiálního objektu a textu, ale přisuzuje jim také funkci kontextuálně ukotveného prvku figurujícího v sociálních vztazích.

Plaňava (2005) se zmiňuje o televizi coby prostředku hromadného sdělování, poukazuje rovněž na její vliv v oblasti formace a transformace postojů. Všimá si také fenoménu často několikahodinového (rodinného) sledování televize, které může probíhat jak v modu „spolu“, tak „vedle sebe“, kdy je, i přes prostorovou blízkost více osob, prakticky vzato každý sám. Odborníci poukazují také na skutečnost, že člověk sedící u počítače nebo televize zpravidla nemluví a potřebu mluvit ani nepociťuje, protože je zaměstnán programem (Kenney, McDonnell, 1984). Mander (2000) tento fakt vysvětluje předpokladem, že lidé sledující televizi snaží o odstranění rušivých zvuků v domácnosti – včetně konverzace.

Blažek (1995) hovoří o televizi jako o společném zájmovém poli dětí a dospělých – všimá si odlišného přístupu rodičů k dětem, které se vyjadřují k televiznímu programu než k dětem, které u televize pouze vyrušují. Musil (2007) poukazuje na hrozbu rozvoje pocitu

méněcennosti u dětí, které se nemohou připojit k rozhovoru spolužáků o televizních pořadech z důvodu jejich neznalosti.

Musil (2007) si všímá fenoménu odkládání dětí k televizi, který se, zejména u mladších dětí, významně promítá do celkového času stráveného dětmi u televize. Tento trend však v uplynulých letech zaznamenal citelný pokles, autor cituje výzkum Mezinárodního televizního institutu v Mnichově z roku 2002, jedním z jeho výstupů bylo, že televize už není tím hlavním faktorem ovlivňujícím způsob, jakým děti tráví svůj volný čas. Musil poukazuje na dva opačné extrémy, kdy srovnává negativní působení nadměrného sledování televize u dětí s odepřením přístupu k tomuto médium. Přiklání se k názoru, že televize je v současnosti natolik neodmyslitelnou součástí životního stylu, že při jejím naprosté odepření dítěti chybí vědomosti a zkušenosti týkající se světa, do kterého vstupuje.

Blažek (1995) hovoří o neuchopitelnosti vztahu dětí, rodiny a televize, poukazuje na nesnadnost vnímání této vztahové sítě jako dynamického systému. Tento autor doporučuje také různé „hry“ pro pevnější uchopení role televize v rodině. V jedné z nich doporučuje společný rodinný úkol, kdy každý zmapuje, co se v životě rodiny, popřípadě v bytě či domě, změnilo od té doby, co se v domácnosti objevilo nové médium – dovedu si představit rozšíření této „hry“ například na mapování změn v životě rodiny poté, co si pořídila nový televizor, poté co začali dávat nový televizní seriál a podobně. Další z možných her spočívá v nazývání televize každý den jinou přezdívkou – v rodině může probíhat soutěž o to, čí název bude právě dnes použit.

Dle Kucharské a Švancarové (2004) přejímají děti od rodičů divácké zvyklosti. Z toho důvodu by rodiče neměli trávit u televize většinu svého volného času bez ohledu na vysílaný program. V mnoha rodinách je zvykem používat televizi jako kulisu na pozadí dění - děti z těchto rodin jsou v budoucnosti více ohrožené bezvýběrovým televizním diváctvím, tedy tím, že budou sledovat vše, po dlouhou dobu a bez jakéhokoli výběru.

3.3 Vnímání televize

Murín (2003) si všímá paralely základní evoluční zbraně člověka v podobě sběru a operativního vyhodnocování informací, hovoří o lidském informačním reflexu, který se však v důsledku vývoje civilizace přeměnil ze základní dovednosti pro přežití v přítěž. Dle autora je právě televize ideálním prostředkem pro substituci uspokojení informačního pudu, naplňuje totiž lidskou potřebu kontrolovat okolí a zpracovávat informace, které k nám z okolí přicházejí. Na rozdíl od dávných dob, kdy byla tato dovednost jedním z faktorů, který umožnil lidskému druhu z globálního hlediska adaptovat se na své okolí, vyvíjet se a tím pádem také přežít, dále pak okamžitě reagovat na blížící se nebezpečí povětšinou reakcí útěk/útok, v době současné pro nás však většina přijímaných informací nemá prakticky využitelnou hodnotu. Autor dále hovoří o takzvaném „informačním popcornu“, který nám televize nabízí a jehož konzumací si posilujeme reflexivní potřebu kontroly okolí, jehož hranice se v důsledku globalizace neustále rozšiřují, spolu s tím stoupá také potřeba informací.

Dalším pozoruhodným jevem je účinek sledu rychlých akcí bez ohledu na obsah scény či programu – mozek se tak dostává pod palbu stále nových vizuálních a informačních impulzů, často dochází k pocitu napětí či k projevu známek stresu. Naše pozornost je tak znovu a znovu startována, znovu a znovu vyhodnocuje informace a znovu a znovu s úlevou zjišťuje, že žádné reálné nebezpečí nehrozí. Důsledkem může být libý stav vyvolaný opakovaným ubezpečováním se, že máme své okolí zcela pod kontrolou (Murín, 2003).

Na subjektivní vnímání sledování televize se rovněž zaměřuje Mander (2000), který shromáždil popisy pocitů během sledování televize od televizních diváků – je zde možné setkat se zde s výroky jako „meditativní“ či „uklidňující“, ale také „únavné“, „návykové“ a „fascinující“.

Murín (2003) si všímá vztahu mezi lidskou zvědavostí, která je z evolučního hlediska také velice výhodnou strategií, a přijímáním informací s nulovou hodnotou využití. Používá imunologického příoměru vazby viru a receptoru, kdy je receptor zvědavosti obsazen (a tedy pro ostatní informace nedostupný) balastní, nevyužitelnou

informací. Autor o tomto jevu hovoří zejména v souvislosti s dětmi, které jsou, jakožto všechna mláďata, přirozeně vybavené vyšší dávkou zvědavosti než dospělí jedinci.

Někteří autoři hovoří o potřebě konzumace balastních informací v souvislosti s ústupem tvrdé manuální práce na úkor práce intelektuální, která neustále posiluje potřebu mozku přijímat informace – naše vnímání je tak neustále v režimu příjmu informací, na druhé straně však často dochází k informačnímu přetížení – nejjednodušším řešením je tedy poskytovat vědomí takové podněty, jejichž kvalita a/nebo kvantita znemožňuje jejich vyhodnocování (Murín, 2003).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

1.1 Cíl práce

Cílem této práce je porozumění vnímání komunikace členy rodin, ve kterých je televize používána jako kulisa a rozpoznání jejich komunikačních zvyklostí. K naplnění tohoto cíle byla použita metoda rozhovoru v kombinaci s pozorováním v přirozeném prostředí rodiny.

1.2 Výzkumné otázky

VO1: Jak vypadá verbální komunikační realita rodin, které používají televizi jako kulisu?

VO2: Jak vnímají svou komunikační realitu členové jednotlivých rodin zařazených do výzkumného souboru?

VO3: Jak souvisí lokace televize s centrálním místem, kde se rodina schází a tráví čas společně?

VO4: Jakým způsobem by jednotliví členové rodin zařazených do výzkumného souboru pociťovali nepřítomnost puštěné televize?

VO5: Je možné vyladovat předávání zvyklosti sledování televize jako kulisy v rámci příbuzenských rodin zařazených do výzkumného souboru?

2. METODIKA

Výzkumná část bakalářské práce byla zpracována za použití kvalitativní strategie do podoby vícečetné případové studie při dodržení následujícího postupu:

1. Získání dostatečné teoretické základny
2. Získání vhodných respondentů do výzkumného souboru a navázání kontaktu
3. Sestavení okruhů rozhovoru a oblastí pozorování
4. Dotazování v přirozeném prostředí rodiny a opakované pozorování
5. Analýza výsledků dotazování a pozorování
6. Porovnání a zhodnocení výstupů s teoretickou základnou vzhledem k cíli práce a výzkumným otázkám
7. Zodpovězení výzkumných otázek

2.1 Výzkumné strategie

V této práci je stěžejní metoda polostrukturovaného rozhovoru doplněna o pozorování. Z hlediska počtu osob jde o skupinový rozhovor. Vzhledem k tomu, že rozhovory byly prováděny v přirozeném prostředí jednotlivých rodin, část pozorování bylo možno provádět právě v kombinaci s dotazováním. Samozřejmostí je vyplnění informovaného souhlasu respondent s výzkumem.

Rozhovory probíhaly v přirozeném prostředí rodiny, byly nahrávány na diktofon, přepisovány a následně analyzovány. Při analýze rozhovorů byly zachycována opakující se témata tak, aby bylo možné identifikovat a popsat obecné vzorce. Tyto vzorce byly skládány do “příběhů”, přičemž klíčové je opakování obecných vzorců v konkrétních případech (Miovský, 2006). Stěžejní momenty těchto příběhů byly dále rozváděny a interpretovány zejména v kapitole Diskuze.

Během pozorování byly sledovány zejména znaky uvedené níže v tomto textu, jednotlivé situace byly vyhodnocovány v kontextu komunikace v rodinném systému.

Výstupy obou použitých metod byly shrnuty do podoby vícečetné případové studie sociální skupiny (rodiny), v rámci které byl kladen důraz na aspekty komunikace v rodině a používání televize jako kulisy. Tento typ výzkumného designu byl vybrán z toho důvodu, že komunikace v rodinách používajících televizi jako kulisu je téma, které není příliš popsáno v odborné literatuře ani v již realizovaných výzkumech. Filosoficky spadá tento koncept v rámci typologie R.E. Stakea do kolektivní instrumentální případové studie, jejíž charakteristikou je hlavním zájmem výzkumníka porozumět tomu, jak a proč určitý fenomén funguje – konkrétní případ je zde vnímán jako prostředek k dosažení výzkumného cíle (Hendl, 2005). Vzhledem k tomu, že jde o přístup typu “multiply case studies”, je každá jednotlivá rodina vnímána jako unikátní případ, v přesahu byla zkoumána pouze existence předávání zvyklosti sledování televize jako kulisy v rámci příbuzných rodin zařazených do výzkumného souboru (Yin, 1994).

2.2 Charakteristika výzkumného souboru

Nepravděpodobnostní výběr výzkumného souboru byl proveden způsobem podobným první vlně metody snowball – sampling, kritériem k výběru bylo používání televize jako kulisy v rodině. V úvodní části sestavování výzkumného souboru jsem měla přístup k rodině č. 1 (“Marek a Pavla”), tito respondenti mě poté na základě svých zkušeností odkázali na další subjekty patřící do jejich sociální sítě (viz Příloha č. 1: Schéma výběru respondentů, které znázorňuje rovněž vztahy mezi jednotlivými rodinnými systémy). Přehled rodin zařazených do výzkumného souboru je uveden v tabulce č. 3, tabulka č. 4 pak vyjadřuje vztahy mezi jednotkami výzkumného souboru. Pro zachování anonymity respondentů jsou v textu celé práce uvedeny pseudonymy.

Tabulka č. 3: Přehled rodin zařazených do výzkumného souboru

Č.	Jméno	Vývojová fáze	Jméno (věk) členů	Délka společného života (bydlení)
1.	Marek a Pavla	bezdětný nesezdaný pár	Marek (32) Pavla (25)	3 roky
2.	Šindlerovi	prázdné hnízdo	Petr (56) Andrea (54)	34 let
3.	Kestřánkovi	seniorský pár	Oldřich (78) Anna (76)	57 let
4.	Šmídovi	rodina s malými dětmi	Martin (32) Kateřina (30) Kačenka (3) Jiřík (1 r 4m)	5 let

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 4: Vyjádření vztahů mezi jednotkami výzkumného souboru

	Marek a Pavla	Šindlerovi	Kestřánkovi	Šmídovi
Marek a Pavla	/	XXX	XX	X
Šindlerovi	XXX	/	XXX	-
Kestřánkovi	XX	XXX	/	-
Šmídovi	X	-	-	/

Zdroj: Vlastní výzkum

Legenda: XXX: Vztah rodič – dítě

XX: Vztah prarodič – vnuk

X: Přátelský vztah

- : Bez vztahu

3. VÝZKUMNÁ ČÁST

3.1 Případové studie jednotlivých rodin

V této části práce jsou zachyceny případové studie rodin zařazených do výzkumného souboru. Tyto studie jsou pojaty v kontextu pozorovaných faktorů a výzkumných otázek, nejde tedy o popis kazuistiky v plné šíři lidského života a psychologických procesů.

3.1.1 „Marek a Pavla“

Marek (29 let) a Pavla (22 let) tvoří **bezdětný nesezdaný pár**, který již třetím rokem bydlí ve společné domácnosti. V rámci stadia vývoje rodiny se řadí do fáze „**vážná známost**“.

Bytová situace

Dvojice rekonstruuje dům po Markových prarodičích, který má v současnosti **dvě obyvatelné místnosti** – obytnou kuchyň a obývací pokoj. **Obývací pokoj** je častěji využívanou místností, jednak je větší, dále má okna obrácená k jihu, takže je zde tepleji. V místnosti jsou také umístěna krbová kamna, ve kterých se přes zimu topí. V obýváku Marek s Pavlou také spí a tráví zde většinu času, kdy jsou doma každý sám, také většinu společného času. V centrálním místě obývacího pokoje je umístěna **televize** tak, aby na ni bylo vidět z postele i z křesla.

Práce a volný čas

Marek pracuje každý den od 7:30 do 17:00, domů se vrací většinou kolem 17:20. Pavla studuje denní formu vysokoškolského studia a při studiu pracuje, několikrát do týdne se vrací později než Marek. Pracovní dobu má nepravidelnou. Ve všední den tráví pár svůj volný čas většinou společně v obývacím pokoji, kde je zapnutá televize. **Pavla sedí u počítače** a pracuje, **Marek sleduje program**, popřípadě surfuje na webu. O víkendu se situace odehrává často podobně, s příchodem lepšího počasí pracuje Marek nebo oba dva na údržbě domu, popřípadě vyrazí mimo domov. **Společné aktivity** dle slov obou „brzdí“ především Pavla, která kvůli práci a studiu nemůže každé odpoledne a víkend trávit volný čas společnými činnostmi s Markem.

Televize v rodině

Televizi pouští v naprosté většině případů Marek, který v tomto ohledu sám sebe charakterizuje jako „**panelákové dítě, které na televizi vyrostlo**“. Příklad zapíná po příchodu z práce a většinou jej nechává puštěný až do noci. **Vadí mu ticho**, které v domě jinak panuje. Pokud Pavla nocuje mimo domov, pouští si Marek televizi ráno hned po zazvonění budíku. Pár se na způsobu konzumace televize neshodne – Pavla dle svých slov vyrůstala v rodině, kde bylo zvykem koukat se vždy „na něco“, televize se zapínala jenom v případech, kdy chtěl někdo vidět konkrétní program. Pavlu televize puštěná jako kulisa ruší, říká, že **strhává její pozornost** a ona se pak nemůže soustředit na to, co zrovna dělá. Hovoří o tom, že se často se přistihne při tom, že místo aby něco dělala, sedí na křesle a „**tupě**“ **zírá na program**, který jí nic neříká. Tento stav ji **rozčiluje**. Marek dle vlastních slov televizi pouští proto, aby v domě **nebylo ticho**, popřípadě z toho důvodu, že se chce podívat na **zvolený program** – v tomto případě pak přístroj po skončení pořadu nevypíná, neopouští-li - dům. Kvůli míře používání televize měli Marek s Pavlou zejména na začátku společného bydlení občasné **konflikty**, teď už se situace uklidnila – Marek svou frekvenci sledování televize oproti dřívějšímu upravil, Pavla si dle svých vlastních slov zvykla, i když z tohoto stavu není nadšená. – podle jejího názoru Marek čas u televize zbytečně ztrácí a většina volného času mu splyne v televizní program.

Dorazí-li domů jako první Pavla, nechává televizi vypnutou, pokud Marek, televizi ihned po svém příchodu zapíná a setrvává v její blízkosti. Pokud je televize puštěná, **sleduje ji**, popřípadě dělá drobné domácí práce, od kterých se však nechá televizí vyrušit pokaždé, když jej v programu něco zaujme. Pokud Marek přijde domů po Pavle, obvykle během prvních patnácti minut televizi také zapne. Ve většině případů zůstává televize zapnutá celé odpoledne až do večera, Marek ji vypíná v případě, jde-li si číst, jinak u televize usíná a vypíná ji Pavla, která chodí spát až po Markovi. Hlasitost televize je nastavená tak, aby bylo možné sledovat program. Pavla televizi zapíná pouze v případě, že chce sledovat konkrétní program (většinou film).

Marek je s frekvencí konzumace televize **spokojený** – kdyby záleželo pouze na jeho přání, byl by přístroj puštěný **častěji**, současný stav však nevnímá úkorně. U Pavly je situace odlišná – konzumace televize je dle jejího názoru **nadměrná** a pociťuje negativní působení televize na sebe sama i na čas trávený s Markem společně, zůstávají – li spolu doma.

Komunikace v rodině

Poté, co se Marek s Pavlou doma sejdou, vymění si informace o tom, jak kdo z nich **strávil den**. Tento rozhovor trvá dle jejich odhadu průměrně 15 minut, pokud se v hovoru vyskytne téma, které jednoho z nich zaujalo, délka rozhovoru se prodlouží. Další hovor se týká jejich **plánů** na zbytek dne, pokud zůstávají doma, což je v poslední době ve většině případů, věnují se každý **vlastním aktivitám**. K dalšímu hovoru pak dochází v případě, že jeden má potřebu něco sdělit druhému – většinou jde o **krátkou výměnu informací**. Marek a Pavla také udávají, že spolu alespoň jednou denně **mluví infantilním způsobem**. Tento typ komunikace většinou **iniciuje Pavla**, dle svých vlastních slov však tyto komunikační situace **vnímá jako náhradu** vážného hovoru a jejich frekvence se jí zdá být nadměrná.

Návštěvy a rodinné rituály

Společná večeře páru se odehrává v naprosté většině případů **v obýváku**, televize bývá zapnutá na výslovné přání Marka, který sleduje programy, které jsou v čase večeře vysílány. Pavle tento stav nevyhovuje, v minulosti se pokoušela zavést pravidlo společné večeře u stolu v kuchyni, kde se televizní přijímač nevyskytuje, přes zimu však toto pravidlo neobstálo z toho důvodu, že v obýváku je větší teplo než v kuchyni. Situace **společného oběda** nastává pouze o víkendech, kdy jsou Marek i Pavla doma – obědvají **v kuchyni** u stolu, televize bývá většinou vypnutá.

Pokud mají Marek s Pavlou **návštěvu**, usadí ji většinou **v kuchyni**, v obýváku pak méně často. Pokud při příchodu návštěvy byla puštěná televize, pár ji po dobu přítomnosti návštěvy **vypíná**. Přijímá-li návštěvu pouze Marek, přístroj v posledních dvou letech také vypne – dle svých vlastních slov po čase společného bydlení s Pavlou zjistil, že jej v případě návštěvy televize **rozptyluje** a nedokáže se soustředit na interakci s hosty.

Situace oslavy nebyla u Marka a Pavly pozorována – během doby výzkumu se žádná neodehrála.

Vlastní postřehy

Během rozhovoru a pozorování u Marka a Pavly jsem si všimla, že často působí **nejednotně** – v komunikaci se například ani jednou neobjevilo slovo „my“, když hovořili například o společném trávení volného času, dělalo to na mě dojem, jakoby mi jeden z nich vyprávěl svou vlastní verzi o tom druhém. Další z nápadností je **interiér** jejich domu, který

na mě působil **nedokončeně** ve smyslu zabydlení (nikoliv vybavení a podobně – s tím se během rekonstrukce počítá). Pavla se tohoto faktu posléze sama dotkla, vysvětlovala to tím, že je momentálně hodně pracovně vytížená a na zabydlování **nemá čas**, i když jí to samotné vadí, dle slov Marka je však zaneprázdněná snad od té doby, co spolu začali bydlet. Projevily se **také rozdíly ve vnímání norem** trávení volného času – Pavla jej vnímá jako prostor pro to, aby se člověk mohl věnovat něčemu **konstruktivnímu**, Marek jí oponoval, že ve svém volném čase chce **odpočívat** a podotkl, že Pavla nemůže vědět, co je volný čas, protože neustále buď dělá něco do školy, nebo do práce. V tomto momentu jsem vnímala, že dané téma je pro Marka a Pavlu velice **citlivé**.

3.1.2 „Šindlerovi“

Rodinu Šindlerových tvoří **manželský pár Petr (56 let) a Andrea (54 let)**. V manželském svazku jsou **34 let**, vychovali dvě děti (syn „Marek“, 31 let, dcera Karolína, 29 let). Obě děti už se osamostatnily, s rodiči nebydlí, jde tedy o rodinu ve fázi „**prázdného hnízda**“. Šindlerovi mají malého psa.

Bytová situace

Šindlerovi bydlí ve čtyřpokojovém **bytě** v panelovém domě. **Centrální místností bytu**, kde se také jednotliví členové rodiny scházejí, je obývací pokoj. Dalšími místnostmi je pokoj dcery, která u rodičů několikrát do měsíce přespává, bývalý pokoj syna, který je momentálně přeměněný na skladiště, ložnice Šindlerových a kuchyně. V bytě jsou umístěny **dva televizní přijímače**, jeden v obývacím pokoji, druhý nově (cca pět týdnů) v kuchyni. Přístroj v obývacím pokoji je situován v centrální části místnosti naproti pohovce a křeslům. Přístroj v kuchyni je umístěn na polici v rohu místnosti tak, aby na něj bylo vidět od jídelního stolu i od kuchyňské linky a sporáku.

Práce a volný čas

Petr pracuje střídavě na ranní (05:30 – 14:00) a odpolední (14:00 – 22:30) směny, Andrea dochází od pondělí do čtvrtka do práce na 9,5 h (07:00 – 16:30), v pátek pak v práci končí adekvátně dříve. Volný čas Šindlerovi tráví ve všední dny **ve svém bytě**, Andrea chodí cca jednou za dva týdny po práci na schůzku s přáteli. Jsou-li doma společně, tráví čas **v obývacím pokoji**, kde je puštěná televize. Andrea často **čte beletrii**,

Petr **luští křížovky nebo čte noviny**. Na jaře a v létě jezdí Petr ve volném čase několikrát do týdne na zahradu do domu svého syna.

Andrea chodí spát kolem desáté hodiny, Petr zůstává v obýváku u televize, u které také několikrát do týdne **usíná**, když se probudí, jde si lehnout do ložnice. Během odpoledne a večera je nutné dvakrát až třikrát jít vyvenčit psa před dům.

Rodina vlastní **chatu** cca 40 km od místa bydliště. Na chatu jezdí o téměř každém víkendu v létě, pokud počasí dovolí, vyrazí tam alespoň jednou do měsíce také na jaře a na podzim. Na víkendové pobyty na chatu jezdí většinou společně, má-li Petr mezi směnami alespoň jeden celý den volna, jezdí tam sám. Chata byla před dvěma lety elektrifikována, do té doby v ní byla umístěna jedna starší černobílá televize napájená autobaterií, dva měsíce po přivedení elektrického proudu si Šindlerovi na chatu pořídili novou televizi.

Televize v rodině

Televizi pouští každé ráno **Andrea**, která je zvyklá u přístroje snídat a připravovat se na odchod z bytu. Po příchodu z práce se převlékne v ložnici a jde do obýváku, kde **zapíná televizi**, v této místnosti pak pobývá do té doby, než jde spát (většinou mezi 22:00 a 22:30). Pokud Petr vstává před pátou hodinou na ranní směnu, televizi nepouští, pokud však do práce ráno nemusí a vstává až po odchodu Andrey, televizi si zapne také, snídá u ní a sleduje ji, dokud neopustí byt. Po příchodu z práce rovněž **zapíná televizi v obýváku**, dělá-li něco v kuchyni, pouští si rádio. **O víkendu** zapíná televizi ten, kdo vstává jako první (většinou to bývá Andrea), přístroj je puštěný do té doby, než Šindlerovi opustí byt nebo jdou spát. Vzdálí-li se oba dva z obývacího pokoje, televizi nechávají zapnutou. Hlasitost přístroje je nastavena tak, aby bylo možné zvuk jasně a zřetelně slyšet.

Petr podotýká, že dříve se na televizi Andrea dívat nepotřebovala a podnikali spolu **více aktivit mimo domov**, od té doby, kdy byly jejich děti malé, začala televizi zapínat častěji a teď už si bez ní život **nedokáže představit**. Andrea souhlasí – na televizi si prý zvykla a na tomto stavu nechce nic měnit, jediné, co jí trochu vadí, je fakt, že ji **televize obírá o čas**. V době, než se Šindlerovi stali manželským párem, nebylo v jejich původních rodinách zvykem sledovat televizi jako kulisu, důvodem však mohl být dobový kontext, kdy v době jejich mládí televize nevysílala celodenně.

Andrea i Petr Šindlerovi jsou toho názoru, že televize může být dobrou bariérou pro **překonání trapných chvil ticha** – a když už náhodou není o čem mluvit, je možné vždycky hovořit o programu. Andrea, že je televizi zvyklá a **nemá pocit, že je sama**, když

si s ní Petr **nepovídá a povídat nechce**. Dle Petra televize odstraňuje **ticho** v bytě, které je dle jeho názoru **nesnesitelné**. Petr by tímto způsobem dokázal používat i **rádio**, které však v obývacím pokoji není.

Život bez televize Šindlerovi prožívali ve dnech strávených na chatě před zavedením elektriky, volný čas uměli společně zaplnit, ale po elektrifikaci chaty si televizi téměř okamžitě pořídili a její sledování omezilo společné večerní aktivity – večery na chatě, které **dříve byly zvláštní**, se teď podobají večerům stráveným v bytě. Andrea uvedla, že před zavedením elektriky spolu s Petrem večer rádi hráli karty, klidně i při svíčkách, ale od té doby, co si pořídili televizi, už si spolu nezahráli. Na otázku, jak tuto situaci vnímá, odpověděla, že jí je to líto. Petrovi dle jeho vlastních slov večerní hraní karet nechybí, vnímal je jako zaplnění volného času před spaním, který teď pokrývá televize.

Komunikace v rodině

Když se Šindlerovi sejdou doma, během prvních několika minut si řeknou, co kdo **během dne zažil** a je-li potřeba něco vyřešit nebo zařídit, **domlouvají se** na tom. Tato interakce probíhá v obývacím pokoji, kde je zapnutá televize, po jejím skončení spolu sedí v obýváku a věnují se **každý své činnosti** (většinou čtení a luštění křížovek), několikrát během hodiny Andrea nebo Petr promluví – poznámka se týká buď **programu**, který je právě vysílán v televizi, jejich **činnosti** (zde je možné si představit například poznámky ohledně novinových zpráv), nebo myšlenky, která je v tomto kontextu napadne („*Měli bychom také přezout gumy u auta, letos už sněžit nebude.*“).

Zůstávají-li Šindlerovi o víkendu ve svém bytě, Andrea vnímá společně strávený čas spíš jako **čas prožitý vedle sebe než spolu**. Komunikace se týká zejména provozních záležitostí, dle slov Andrey **ztratili schopnost si spolu „jen tak“ povídat**. Na otázku, co chápe pod pojmem „jen tak si povídat“, odpovídá, že tím myslí komunikaci, která nesleduje žádný konkrétní cíl ani vyřešení problému, ale jejím účelem je společné sdílení. Petr jejich komunikační realitu nepocituje nijak úkorně, mrzí jej však, že **klesla frekvence společných zážitků** mimo domov (výlety, návštěvy mimo rodinu atd.).

Návštěvy a rodinné rituály

Jídlo se u Šindlerových podává **v obývacím pokoji**. Andrea se o místě společného jídla zmínila v souvislosti s nákupem televize do kuchyně, dle svých vlastních slov se

těšila, že teď už konečně začnou společně jíst v kuchyni, ale nakonec se tak nestalo, rodina pro jídlo dále preferuje obývací pokoj.

Přijde-li k Šindlerovým **návštěva**, je uvedena do **obývacího pokoje** – televize je stále zapnutá, pokud si v případě konverzace špatně rozumí, Petr na televizi ubere hlasitost. Andrea i Petr jsou toho názoru, že televize může být dobrou bariérou pro překonání trapných chvil ticha – a když už náhodou není o čem mluvit, je možné vždycky **hovořit o programu**.

Odehrává-li se u Šindlerových **sváteční událost** (většinou oslava narozenin nebo svátku, na kterou jsou pozváni další rodinní příslušníci), slaví se **v obývacím pokoji**, televize zůstává zapnutá i v průběhu oslavy. Pozornost zúčastněných se střídavě věnuje hovoru a střídavě televiznímu programu, který sledují, popřípadě komentují. Hovor probíhá často s pauzami, které provází „**zahledění se**“ do televizní obrazovky.

Vlastní postřehy

Atmosféra během rozhovoru u Šindlerových dle mého názoru koresponduje s jejich výpovědí. Při běžné komunikaci, a to jak na pozadí všedního dne, tak během návštěvy či oslavy, je patrná jakási **povrchnost** a neschopnost či nechuť jít do hloubky jak ve volbě témat, tak ve způsobu jejich prezentace. Jednotlivé komunikační interakce byly často **nepřesně ohraničené** a rozbředlé, často formou výroků pronášených do pléna. Obsah komunikace se týká, jak již bylo výše uvedeno, hlavně běžných provozních záležitostí či aktuálních plánů (kdo nakoupí, jestli pojednou na chatu a podobně). V obývacím pokoji, kde se rodina shromažďuje, byla stále puštěná televize, na mě osobně tento fakt působil **rušivě** a několikrát jsem si všimla, že když už se hovor v pokoji rozproudil, najednou ustrnul a všichni se očima vraceli k obrazovce. Co se týče témat, která nebyla otevřena, Petr se nevyjadřoval o svých emocích, také jsem zaznamenala náznak rodinného tabu, které jsem nedokázala identifikovat a který byl ihned smeten ze stolu.

3.1.3 „Kestřánkovi“

„Kestřánkovi“ jsou seniorský pár **Oldřich (78 let) a Anna (76 let)**. Jsou to rodiče „Andrey Šindlerové“

Bytová situace

„Kestřánkovi“ obývají **čtyřpokojový byt** v krajském městě, poslední dva roky s nimi bydlí jedna z jejich dospělých dcer (Karla, 45 let). Centrální místností bytu, kde se rodina schází, je **obývací pokoj**, Anna však také často pobývá **v kuchyni**. Televize je umístěna v obou těchto místnostech – v obývacím pokoji v centrální části místnosti naproti sedací soupravě, v kuchyni je přístroj umístěn na polici v rohu vedle okna – dle slov Kestřánkových slouží kuchyňská televize spíše jako **náhražka rádia**, v poloze, ve které je umístěna, není pohodlné se na ni dívat.

Práce a volný čas

Kestřánkovi jsou ve **starobním důchodu**, Oldřich si **přivydělává** jako vrátný v technicky zaměřené firmě, kam dochází většinou třikrát za týden na osmi až dvanáctihodinové směny. Anna tráví většinu času **doma**, pokud na delší dobu odejde z bytu, je to s doprovodem Oldřicha nebo jiného rodinného příslušníka, protože Anna **obtížně chodí**.

Všední den Kestřánkovi, zůstávají-li v bytě, tráví z největší části **v obývacím pokoji**, Anna pak po tu dobu, kdy připravuje jídlo, v kuchyni. V místnosti je zapnutá televize, oba dva se věnují **svým aktivitám** (nejčastěji luštění křížovek a sudoku, četba). Jejich dcera přichází z práce většinou před 17 h, pozdraví se s nimi, popovídají si o věcech, které se přes den odehrály, pak Karla odchází do svého pokoje, kde si také pustí televizi. Anna je věřící, několikrát týdně tedy vyráží **do kostela** na mši, Oldřich ji doprovází.

Televize v rodině

Televizi zapíná většinou Oldřich poté, co se v kuchyni nasnídal a odchází do obývacího pokoje. Anna tráví **volný čas v obýváku** s ním, v čase, kdy vaří, odchází do kuchyně a pustí si televizi tam. Anna vyhledává křesťansky zaměřené kanály, ve večerním čase pak sleduje několik oblíbených seriálů, Oldřich pravidelně sleduje televizní zprávy, rád se podívá na válečné filmy, oba pak mají v oblibě filmy pro pamětníky.

Televize v obývacím u nich bývá zapnutá **celý den**, vzhledem k tomu, že Oldřich hůře slyší, je její hlasitost vyšší.

Anna se dle svých vlastních slov na televizi začala ve zvýšené míře dívat až v důchodu, zejména v době, kdy začala trpět **problémy s pohybem** – je to pro ni **nenamáhavá** a snadno dostupná forma činnosti. Dříve si spíše četla, v posledních několika letech však má dle svých vlastních slov unavené oči. Zvuk televize vnímá jako **doplňk k aktivitám**, které během dne vykonává, televizi v kuchyni vnímá spíše jako rádio, protože během vaření ji má za zády a nevidí tak na obraz. Oldřich se na televizi dříve moc často nedíval, jediným programem, který vyhledával, byly televizní zprávy, před několika lety byl však **vážně nemocný**, v důsledku čehož trávil **veškerý svůj volný čas doma** a tehdy se na televizi začal dívat dle svých vlastních slov až příliš, bylo to z toho důvodu, že náročnější aktivity vykonávat nemohl. V té době televizní program doopravdy sledoval, teď už dle svých slov vnímá zvuk televizního přijímače jako pouhé zvukové podkreslení každého dne.

Komunikace v rodině

Komunikace páru probíhá kontinuálně **během celého dne**, řeší spolu běžné **provozní záležitosti**, předávají si informace týkající se **dalších členů rodiny**, domlouvají se, co budou ten den dělat, popřípadě spolu **vzpomínají**. Pokud spolu hovoří, Anna televizi ztiší, aby se s Oldřichem i přes jeho sluchový handicap slyšeli.

Návštěvy a rodinné rituály

Každou neděli zvou Anna s Oldřichem na oběd část své rodiny, v sobotu pak většinou jezdívají k rodině svého syna do vedlejšího města. Nedělní oběd jedí, stejně jako **hlavní jídla** během týdne, **v kuchyni u stolu**, televize bývá při jídle vypnutá, zapíná ji většinou Oldřich při následném **pití kávy** v obývacím, televizi však nechává ve ztlumené hlasitosti až do té doby, než hosté odejdou.

Když ke Kestránkovým přijde **návštěva**, usadí ji **v obývacím pokoji**, televizi nechávají zapnutou, ale **zvuk ztlumí** tak, aby je nerušil při hovoru s hosty. Pokud je v programu něco zajímavého, s návštěvou se dohodnou, nechce-li se dívat také, pokud

souhlasí, program **sledují společně**. Během společného sledování programu probíhá konverzace spíše **útržkovitě**, po skončení atraktivního pořadu zvuk televize zase ztiší.

Oslavy probíhají u Kestřánků v podobném duchu jako návštěvy – vše probíhá v obývacím pokoji, televize je zapnutá, zvuk má ale ztlumený, nedohodnou – li se účastníci oslavy jinak.

Vlastní postřehy

Kestřánkovi působí i po komunikační rovině jako **dobře sladěná dvojice**. Pokud během rozhovoru či pozorování v jejich domácnosti propuklo **ticho**, bylo patrné, že nejde o ticho z napjetí či nedostatku témat ale proto, že vše, co mělo být v danou chvíli řečené, řečené bylo. Dvojice se také neuchyluje k vycpávkovým promluvám o ničem, není-li zrovna k dispozici téma, raději mlčí. Během mé návštěvy byla v obýváku zapnutá televize, ale **zvuk byl ztlumený** tak, že byl sotva slyšitelný, což na mně nepůsobilo tak rušivě, jako kdyby byl zvuk v běžné poslechové hladině.

3.1.4 „Šmídovi“

Rodinu Šmídových tvoří **Martin (32 let), Kateřina (30 let), Kačenka (3 roky) a Jiřík (1 rok 4 měsíce)** – jde tedy o **rodinu s malými dětmi v symbiotické a batolecí fázi** vývojového cyklu rodiny.

Bytová situace

Šmídovi bydlí na vesnici v nově postaveném šestipokojovém domě. Centrální místností domu je **obývací pokoj**, který je **propojený s kuchyní**, děti zde mají také vybudovaný kout na hraní. Rodina zde tráví většinu času. V domě Šmídových je jediná televize, která je umístěná v centrální části obývacího pokoje.

Práce a volný čas

Kateřina je na **rodičovské dovolené**, větší část dne tedy tráví s dětmi sama. Martin přichází z práce střídavě v 15:30 či 17:30.

O víkendu zůstává rodina většinou **doma**, kdy Martin vykonává potřebné práce týkající se domu a zahrady, Kateřina se stará také o zahradu a o vnitřek domu. Je-li celá rodina **venku**, televize **zůstává vypnutá**, v případě například deštivého počasí, kdy spolu tráví čas **v obývacím pokoji**, ji většinou **zapínají**.

Televize v rodině

Televizi zapíná většinou Kateřina **během dopoledne**, kdy se společně s dětmi nasnídá a potřebuje se pustit do vaření. **Program nenechává náhodě**, jsou-li u televize děti, přehrává jim DVD s dětskými pohádkami (Krteček, Včelí medvídci a podobně). Televize většinou zůstává puštěná **po celé dopoledne** až do té doby, než Kateřina uloží děti k odpolednímu spánku – v této chvíli televizi dle nálady buď vypíná, nebo nechává puštěnou a věnuje se svým vlastním aktivitám. Když se děti vzbudí, vyražejí na **odpolední procházku**, po návratu domů opět pouští pohádky. Dle jejích slov jsou děti zvyklé před televizí během dne **nesedět, ale hrát si** v místnosti, televizi pak mají jako podkreslení v pořadí.

Kateřina se dle svých vlastních slov dříve na televizi dívala **minimálně**, v současnosti vnímá televizi jako **pomocníka při zabavení dětí** – říká však, že by ji dětem tolik nepouštěla v případě, kdy by byly zvyklé před ní sedět a program soustředěně sledovat, stejně tak by televizi nenechala jen tak naslepo puštěnou bez výběru programu – pouštění pohádek vnímá jako **bezpečnou variantu**. Martin hovoří o televizi mimo jiné jako o **prostředku na odreagování**, který někdy používá, přijde-li unavený z práce. Současný stav oběma manželům vyhovuje, Kateřina dodává, že by se ráda vyvarovala toho, aby se z dětí stali **malí televizní diváci**, v brzké době chce pouštění televize jako kulisy začít **omezovat**. Ze svých původních rodin Šmídovi na používání televize jako kulisy zvyklí nejsou, oba dva vyrůstali na vesnici a většinu volného času trávili mimo domov s kamarády, na televizi se dívali maximálně večer.

Komunikace v rodině

Když přichází domů Martin, rodina se **přivítá**, vymění si důležité **provozní informace** a pak se otec věnuje hlavně **dětem**, které v 18 hodin odcházejí do koupelny a

do postele. **Večer** mají Kateřina s Martinem větší prostor pro komunikaci – tento čas dle svých vlastních slov **využívají dostatečně**, baví se o tom, co se dělo přes den, společně plánují, co se bude odehrávat dál. Televize bývá během této doby většinou zapnutá, pár cíleně sleduje pouze televizní zprávy, výjimečně film, který je v programu zaujme, jinak je televize ztišená. Kateřina s Martinem jsou zvyklí chodit brzy spát, uléhají většinou mezi 10 a 11 h.

Návštěvy a rodinné rituály

Oběd Kateřiny a dětí probíhá **v kuchyni u stolu**. Děti večeří v kuchyni u stolu dříve než rodiče, rodiče pak jedí dle aktuální nálady také **u kuchyňského stolu nebo v obývacím pokoji**. Společné víkendové obědy probíhají v kuchyni u stolu, televize v navazujícím obýváku je během té doby vypnutá.

Přijde-li ke Šmídovým **návštěva**, dovolí-li to počasí, pobývají na terase, pokud ne, tak v obývacím pokoji. Televize bývá během této doby většinou puštěná, pokud přehrává **dětské pohádky**, většinou na sebe pozornost návštěvy **upoutá** a další hovor se točí právě kolem tohoto tématu. Tato situace nastává pouze v případě, že jde o návštěvu, která rodinu nenavštěvuje několikrát do týdne, v tom případě se hovor na pohádky nestáčí. Poté, co Kateřina uloží děti ke spánku, přepíná Martin televizi na **běžný program**, který zůstává puštěný po celou dobu návštěvy, Martin televizi **přepíná**, pokud se mu to, co v ní právě běží, nelíbí. Vysvětluje to tím, že **není prototypem společenského člověka**, během návštěvy pak střídavě sleduje hovor a střídavě televizní program. Hlasitost televize je během návštěvy nastavená tak, aby byla slyšet, ale zároveň akusticky nerušila probíhající konverzaci. Probíhá-li u Šmídových oslava, televize zůstává vypnutá.

Vlastní postřehy

Během výzkumu v rodině Šmídových se jasně promítlo, že jde o rodinu s malými dětmi, které přirozeně byly **nejčastějším tématem hovoru** jak mezi rodiči, tak obecně. V rodině je patrné **rozdělení rolí**, kdy většinu věcí plánuje a organizuje Kateřina a Martin věc pouze odsouhlasí či nikoliv, zdá se však, že páru tento stav **vyhovuje**. Pozorováním se potvrdilo to, co bylo řečeno v rozhovoru, tedy že pokud mají děti v televizi puštěnou pohádku, většinou si u ní hrají a nemají tendenci cíleně sedět před televizorem. Nápadná

byla Martinova **manipulace s televizí během návštěvy**, kdy přepínal jednotlivé programy a věnoval se chvíli hovoru a chvíli plně obrazovce podle toho, jak ho téma, o kterém se právě diskutovalo, zajímalo.

3.2 Jednotlivé kazuistiky pod optikou výzkumných otázek

3.2.1 Jak vypadá verbální komunikační realita rodin, které používají televizi jako kulisu?

Tabulka č. 5: Verbální komunikační realita

Rodina	Kdy komunikují?	O čem komunikují?
Marek a Pavla	Odpoledne/večer	Jak prožili den Plány na nejbližší dobu Aktuální dění, zajímavosti Infantilní komunikace
Šindlerovi	Odpoledne/večer po práci O víkendech	Jak prožili den Provozní informace Aktuální dění Televizní program
Kestřánkovi	Celý den (většinou)	Provozní informace Plánování Aktuální dění Rodinná témata Vzpomínky
Šmídovi	Večer	Provozní informace Infomace o dětech Plánování Aktuality, zajímavosti

Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.2 Jak vnímají svou komunikační realitu členové jednotlivých rodin zařazených do výzkumného souboru?

Tabulka č. 6: Vnímání komunikační reality

Rodina	Jak to vnímají?	Co lze zlepšit?
Marek a Pavla	Nemáme moc společných témat (Marek) Vadí mi infantilní komunikace, kterou sama vyvolávám (Pavla) Absence vážného hovoru (Pavla)	Nalezení nových témat hovoru (Marek) Nevyhýbat se vážnějším otázkám (Pavla) Více času na společnou komunikaci (Pavla)
Šindlerovi	Klesla frekvence společných zážitků (Petr) Neumíme si „jen tak“ povídat (Andrea) Chybí mi společné sdílení (Andrea)	Více společných zážitků
Kestřánkovi	Jsmě rádi za společné vzpomínání	Stávající stav jim vyhovuje
Šmídovi	Čas, kdy děti spí a můžeme si v klidu popovídat, využíváme dostatečně	Větší pestrost témat

Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.3 Jak souvisí lokace televize s centrálním místem, kde se rodina schází a tráví čas společně?

Tabulka č. 7: Lokace televize a centrální místo rodiny

Rodina	Centrální místnost	Umístění TV	Jídlo (kde?)	Oslava, návštěva
Marek a Pavla	Obývací	Obývací	Obývací (večeře) Kuchyně (oběd)	Kuchyně/obývací TV vypnutá
Šindlerovi	Obývací	Obývací, kuchyně	Obývací	Obývací, TV zapnutá
Kestřánkovi	Obývací	Obývací, kuchyně	Kuchyně	Obývací, TV zapnutá
Šmídovi	Obývací	Obývací	Kuchyně Obývací	Obývací, TV zapnutá

Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.4 Jakým způsobem by jednotliví členové rodin zařazených do výzkumného souboru pociťovali nepřítomnost puštěné televize?

Tabulka č. 8: Vnímání nepřítomnosti puštěné televize

Rodina	Představa života bez TV	Pociťovaná nepřítomnost TV
Marek a Pavla	V zimě bych nevěděl, co dělat (Marek) Nemám rád ticho (Marek) Efektivněji využitý čas (Pavla) Lepší schopnost soustředění (Pavla)	Ticho (Marek) Úleva (Pavla)
Šindlerovi	Už mě nebaví jezdit na chatu, je mi jedno, jestli se na TV dívám doma nebo tam (Andrea)	Trapné chvíle ticha Nesnesitelné ticho (Petr) Samota (Andrea)
Kestránkovi	Pustili bychom si rádio	Ticho v bytě
Šmídovi	Nemohla bych děti zabavit pohádkou (Kateřina) Hledal bych, jak jinak „vypnout“ po práci (Martin) Musel bych poslouchat vše, co říká návštěva (Martin)	Co s dětmi, když třeba vařím? (Kateřina) Chybí výplň (Martin)

Zdroj: Vlastní výzkum

3.2.5 Je možné vysledovat předávání zvyklosti sledování televize jako kulisy v rámci příbuzenských rodin zařazených do výzkumného souboru?

Tabulka č. 9: Předávání zvyklostí sledování televize v rodině

Rodina	TV v původní rodině	TV v prokreační rodině
Marek a Pavla	Hrála pořád (Marek) Pouštěli jsme si jen občas kvůli konkrétnímu programu (Pavla)	Jsem na ni zvyklý, je to přirozené (M) Vadí mi a ruší mě (P)
Šindlerovi	Moc jsme na ni nekoukali (oba)	Začala jsem, když byly děti malé (Andrea) Zvykl jsem si, že je pořád puštěná (Petr)
Kestřánkovi	Doma jsme ji neměli	Často ji pouštíme, až co jsme v důchodu
Šmídovi	Moc jsme na ni nekoukali (oba)	Až na ni začnou děti koukat víc, omezím ji (Kateřina)

Zdroj: Vlastní výzkum

4. DISKUZE

Na úvod této části predestírám, že bakalářskou práci na téma kvalita komunikace v rodinách používajících televizi jako kulisu by bylo možné pojmout mnoha dalšími způsoby, toto je pouze jeden z možných a v žádném případě si neklade ambice zevšeobecnění výsledků na osoby mimo výzkumný vzorek. V tomto případě souhlasím se Schafferovou (1995), která poukazuje na to, že každý rodinný systém a interakce, které v něm probíhají, jsou jedinečné a neopakovatelné.

Cílem této práce bylo **porozumět vnímání komunikace** členy rodin, ve kterých je televize používána jako kulisa a rozpoznání jejich komunikačních zvyklostí – tento cíl se dle mého názoru podařilo **naplnit pouze částečně**, protože, ač z výzkumu vyplynulo mnoho zásadních dat, netroufám si nyní říci, že jsem bezezbytku pochopila, jak je v rodinách, jejichž členové používají televizi jako kulisu, komunikace vnímána. Na druhou stranu z výzkumu rovněž vyplynulo mnoho kvalitních dat spadajících do ranku sociologie, s čímž jsem nepočítala a vnímám to tedy jako bonusový vedlejší produkt.

V předchozích částech textu se čtenář mohl seznámit se čtyřmi různými rodinami, z nichž tři byly navzájem příbuzné. Čtvrtá rodina se ze vzorku vymyká svou nepříbuzností – důvodem pro její zařazení bylo vývojové stadium, ve kterém se rodina nachází, v rámci výzkumného souboru tak mohlo dojít k alespoň zběžnému přehledu jednotlivých fází rodiny.

Práce je zaměřena na sledování **televize jako kulisy**, aniž by byl tento fenomén samostatně vysvětlen – vzhledem k tomu, že odborná literatura jej neuvádí, jsem jej v práci pojala jako intuitivně vnímaný jev, pro upřesnění však podotýkám, že sledování televize jako kulisy vnímám jako situaci, kdy je televize puštěná během většiny času pobytu jednotlivého člena či členů rodiny doma s tím, že není zapínána kvůli konkrétnímu programu, ale bezvýběrově, přičemž předpokládám, že v televizi běží běžný program, možnosti naladění rádiové frekvence na televizním přijímači a podobně sem nezahrnuji. Během přípravy výzkumu jsem narazila na otázku, jak bych hodnotila, pokud by respondent konzumoval hlavně programy, které jsou zaměřené na hudební klipy – přiznám se, že zde bych váhala s jasnou odpovědí a protože ve výzkumném souboru jsem se s touto situací nesetkala, tuto možnost nebudu dále rozvádět.

Téma komunikace bylo pro potřeby této práce uměle zredukováno na **verbální komunikaci tváří v tvář**, která se odehrává během pobytu subjektů doma – což ovšem neznamená, že jiné formy komunikace mezi členy výzkumného souboru neprobíhaly. V tomto textu se držím pojetí komunikace zmiňované Plaňavou (2005), které se zabývá komunikací v kontextu její každodennosti a konkrétnosti. Během sbírání dat a jejich následné analýze jsem zjistila, že komunikovat o tom, jako komunikujeme, je složitější, než se na první pohled zdálo – rozhovorem se mi podařilo získat zejména informace týkající se **kvantitativní a faktické stránky komunikace** (kdy spolu lidé mluví, o čem spolu mluví a podobně), jemnější kvalitativní nuance jsem se snažila vystihnout během pozorování. Kromě toho, co bylo řečeno či odpozorováno, poskytuje významné informace rovněž to, **co řečeno nebylo** – otázkou zůstává, zda daná témata nebyla zmíněna záměrně, nebo na ně jenom takzvaně nepřišla řeč. Na to, co nebylo řečeno, je možné se podívat také pod optikou mlčení tak, jak ho popisuje Novák (2006) – jako příklad mohu uvést patrný rozdíl mezi mlčením v rodině Kestřánkových, kteří na chvíli přerušili proud plánování víkendové návštěvy u svého syna a náznak mlčení z důvodu absence vhodného tématu u Marka a Pavly, které Pavla ihned začala vyplňovat v zásadě prázdnou konverzací.

Ve všech zkoumaných rodinách se vyskytovala jak **komunikace o vztazích**, tak **komunikace o věcech**. Některé komunikační sekvence, které jsem během pozorování měla možnost spatřit, bych zařadila výlučně do kategorie “komunikace o věcech”, což však dle Gjuričové a Kubičky (2003) není možné. V rovině komunikace a metakomunikace jsem si povšimla komunikační patologie u rodiny Šindlerových, metakomunikace během některých komunikačních interakcí nebyla příliš jasně vyjádřena, což do konkrétních komunikačních sekvencí, obzvláště vzhledem k jejich nejasnému ohraničení, vedlo k **nedorozumění a neporozumění**. Vzhledem k vývojové fázi prázdného hnízda, ve které se rodina nachází, je možné spekulovat o existenci prázdného místa, které bylo v předchozích letech vyplňováno péčí o děti a které popisuje například Matoušek (1997) – je otázkou, nakolik odlehčení od rodičovské role tomuto manželskému páru přitížilo a jak s tím budou dále pracovat.

Když dva dělají totéž, není to totéž

Rodina je v této práci pojímána jako systém, prostor je však věnován také jejím jednotlivým členům. Ukázalo se, že **motivace** jednotlivých členů v rámci jedné rodiny

k používání televize jako kulisy **a postoj** k televizi se mohou lišit – tento fakt je nejvíce vidět na případě Marka a Pavly, kdy Pavla má k televizi spíše negativní postoje. Oproti tomu v rodině Kestřánkových panuje v této oblasti konsensus – jako hlavní důvod k častějšímu zapínání televize v posledních letech oba uvádějí svou zhoršenou pohybovou aktivitu, která je přinutila přehodnotit způsob trávení volného času. V rodině Šindlerových se na frekvenci chodu televize také shodnou, je zde však patrná rozdílná motivace – Andrea ji vnímá jako prostředek **chránící ji před pocitem samoty**, ať už reálné, když je její manžel v práci, tak subjektivní, kdy i během společně stráveného času vnímá neschopnost společného sdílení. Petr o televizi hovoří jako o způsobu **uniknutí před tichem** v domě, které ho dle jeho vlastních slov děsí, o problémech v komunikační rovině se nezmiňuje, poukazuje však na pokles společných zážitků mimo domov. Tento stav získává další rozměr konfrontací s tvrzením Andrey, která se vyjádřila, že poté, co si na chatu pořídili televizi, nebaví ji tam jezdit, protože čas, který dříve museli trávit jinak, nyní **vyplňují pobytem před televizí** a že jí je vlastně jedno, jestli program sleduje doma v obýváku nebo na chatě. Podotýkám, že televizi na chatě mají až v posledních dvou letech, dříve museli volný čas vyplnit jinak a dle jejich vlastních slov s tím nebyl problém.

Kam a před čím utíkáme?

Pro mě osobně v této souvislosti vyvstává otázka, **jako co vlastně televize figuruje**. Je to ten nejpohodlnější a nejrychlejší způsob, kterým si, často znuděný, člověk vyplní trávení **volného času**, aby nemusel nic dalšího vymýšlet, i když cítí, že jiné možnosti jsou na dosah, nebo zde lze hovořit o fenoménu televize tak, jak jej vnímá Mander (2000), který přisuzuje blikající obrazovce přívlastky jako fascinující a návykové – nakolik lze hovořit o jakési **manipulativnosti** tohoto média? A pokud ano, co vede k tomu, že někdo svodům televize „podlehne“, zatímco jiní bývají imunní? Co figuruje na počátku, problémy v komunikaci, pocit životní nespokojenosti a prázdnoty, na základě kterého je pak sledování televize voleno jako snadno dostupný únikový prostředek? Nebo je naopak televize tím, co diváky odpoutá od původně fungujících komunikačních interakcí? A pokud ano, **proč to** zasažené subjekty **dopustí**?

Tento moment je nejsnáze zachytitelný na případě Marka a Pavly, kdy Marek o sobě prohlašuje, že je „panelákové dítě“, které na televizi vyrostlo, zatímco v rodině Pavly byla televize zapínána pouze v případě zajímavého programu, který chtěl někdo konkrétně

sledovat. Problémem, se kterým se tento pár potýká, je nedostatek společných témat k hovoru a zároveň absence vážných témat, komunikace mezi nimi je často povrchní, zejména Pavla se jí často snaží fixovat pomocí regrese v komunikaci (popisuje ji tak, že spolu mluví a chovají se, jako by byli děti) – je otázkou, nakolik zde figuruje fenomén **pseudovzájemnosti**, o kterém hovoří Matoušek (1997). Pavle se nelíbí, že Marek u televize plýtvá volným časem, který by mohl využít efektivněji, dále jí vadí vliv, jaký má televize na ni samotnou – hovoří o tom, že ji ruší od soustředění a že sama sebe často přistihne, jak ji televize k sobě poutá, takže se místo původně plánované činnosti nechá vtáhnout do děje programu. Znovu se vrátím k již jednou řečené otázce – proč to dopustí? Co je na televizi natolik silného, že je pro ni problematické se od ní odtrhnout či ji ignorovat? A chce ji vůbec ignorovat, nebo zde televize funguje také jako určitá záminka, proč není třeba trávit volný čas spíše spolu než vedle sebe? Dále zde vyvstává otázka, jak bude společný volný čas páru vypadat, až se změní jejich bytová situace – budou stále zůstat v jedné místnosti, kde je puštěná televize, nebo bude Pavla trávit svůj volný čas v jiném pokoji, kde televize není? Projevily se také rozdíly ve vnímání **norem trávení volného času** – Pavla jej vnímá jako prostor pro to, aby se člověk mohl věnovat něčemu konstruktivnímu, Marek jí oponoval, že ve svém volném čase chce odpočívat a podotkl, že Pavla nemůže vědět, co je volný čas, protože neustále buď dělá něco do školy nebo do práce. V tomto momentu jsem vnímala, že dané téma je pro Marka a Pavlu velice citlivé, vynořuje se zde také otázka, nakolik tento stav souvisí s nedostatkem společných témat.

Od televize ke komunikaci, nebo od komunikace k televizi?

Ve výstupech výzkumu se u několika rodin objevily **shodné vzorce** a principy uplatňované jak během samotné komunikace, tak v rámci každodenního života rodiny – zde je namístě položit si otázku, nakolik jde o „**dědičnost**“ ve smyslu sociální nápodoby pocházející z původní rodiny a nakolik tyto stereotypy mohou být ovlivněny právě proměnnou v podobě televize. Zde se opět dotýkáme tématu, co bylo první – nejpatrněji to vyvstává na případu Šindlerových a Marka a Pavly. V těchto rodinách je komunikace evidentně nejvíce deficitní. Na první pohled je možné hovořit o tom, že Marek ze své původní rodiny „odkoukal“ zvyk používat televizi jako kulisu, koneckonců o tom svědčí i fakt, že se o významu televize vyjadřuje stejně jako jeho otec Petr Šindler – zapnutý televizor pro něj představuje prostředek proti jinak panujícímu tichu, které oběma mužům vadí – zde by stálo zato jít ještě více do hloubky za tím, **co** pro oba muže **ticho**

představuje a proč se mu tak moc vyhýbají. Patrně bychom se dostali hluboko do podhoubí rodiny Šindlerových v době, kdy u nich ještě Marek spolu se svou sestrou žil, popřípadě do období před narozením dětí krátce poté, co Petr a Andrea Šindlerovi opustili své původní rodiny a vytvořili rodinu novou, vlastní. Možná by pro objasnění předpokládaného ohrožení tichem bylo nutné pátrat v původní rodině Petra Šindlera a dále v rodinné historii – tyto údaje však k dispozici nemáme. Při bližším zkoumání však vyvstává otázka, zda si Marek ze své původní rodiny nepřinesl spíše deficitní **komunikační vzorce** a spolu s nimi také strategii, jak je maskovat, jak zaplnit prázdná místa – tedy televizí.

Nebavme se, ubavme se

Z výstupů výzkumu je však patrné, že interakce v rodinách, ve kterých je zvykem používat televizi jako kulisu, jsou tímto **médiem ovlivněné**, realita televize znějící na pozadí po většinu času, který tráví doma, do oblasti komunikace zasahuje. Jako důkaz může sloužit například situace návštěvy u Šindlerových, kdy se pozornost zúčastněných střídavě věnuje hovoru a střídavě televiznímu programu, který sledují, popřípadě komentují. Hovor probíhá často s pauzami, které provází „zahledění se“ do televizní obrazovky. Petr i Andrea Šindlerovi hovoří o tom, že televize zabraňuje trapným chvílím ticha – v tomto momentě je namísto otázky, zda by k nim došlo, kdyby konverzace měla **šanci se plnohodnotně rozvinout**. Pavla hovoří o tom, že ji televize puštěná jako kulisa **ruší** a že strhává její pozornost. Marek, který byl z období, kdy bydlel společně s rodiči, zvyklý na to, že televize hrála i v případě, že k nim přišla návštěva, uvádí, že po určité době společného bydlení s Pavlou zjistil, že jej v případě návštěvy televize rozptyluje a nedokáže se soustředit na hosty. Tato tvrzení korespondují se zjištěním Kenneyho, McDonnella (1984), že osoba sedící u televize zpravidla nemluví a potřebu mluvit ani nepociťuje, protože je zaměstnán programem. Mander (2000) tento fakt vysvětluje předpokladem, že lidé sledující televizi snaží o odstranění rušivých zvuků v domácnosti včetně konverzace.

Jak jsem konstatovala již na začátku této kapitoly, tento výzkum zdaleka není vyčerpávající a všeobecně aplikovatelný, pro mě osobně však přinesl řadu otázek, které by dle mého názoru stály za dalším výzkumem. Tento výzkum by se už nezabýval tím, jak probíhá komunikace v rodinách, které používají televizi jako kulisu, byl by zaměřen na důvody, **proč** někteří lidé televizi tímto způsobem pouští do svých domovů, do svého **soukromí**,

které si často hájí i před svým okolím a tráví u ní podstatnou **část svého volného času**. Je to tím, že tito lidé něco postrádají a prostřednictvím televize se snaží si to nahradit? Daří se jim to? Co je to, co jim chybí?

5. ZÁVĚR

Průměrný čas, který rodiny z výzkumného souboru denně tráví před televizní obrazovkou, je srovnatelný s aktuálními výzkumy na toto téma. Televizor bývá nejčastěji umístěn v obývacím pokoji, kde rodiny tráví většinu svého volného času. Otázkou je, nakolik jde o pobyt spolu či spíše o pobyt vedle sebe.

Realita televize používané jako kulisy do oblasti komunikace v rodinách z výzkumného souboru zasahuje. Motivace jednotlivých členů v rámci jedné rodiny k používání televize jako kulisy a postoje k televizi se mohou lišit. Televize je nejčastěji vnímána jako způsob uniknutí před tichem, popřípadě jako ochrana proti pocitu samoty.

Nepřítomnost zapnuté televize by byla pocíťována zejména v podobě absence této obrany, popřípadě ve smyslu ztráty náplně programu nebo naopak jako pocit úlevy.

V několika případech se v rámci přenosu mezi orientační a prokreační rodinou objevily shodné komunikační a interakční vzorce. Otázkou je, zda jde o sociální nápodobu v oblasti užívání televize či spíše v oblasti komunikace v rodině.

6. SOUHRN

Práce je zaměřena na komunikaci v rodinách, které používají televizi jako kulisu každodenního života. Teoretická část pojednává o definici rodiny a rodinného systému, o komunikaci v rodině a o vnímání a používání televize v rodině.

Výzkumným souborem jsou čtyři rodiny v různých fázích vývojového cyklu, které používají televizi jako kulisu. Sběr dat proběhl prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru a pozorování, výstupy jsou analyzovány s důrazem na identifikovatelné a popsatelné obecné vzorce. Výstupy byly shrnuty do podoby vícečetné případové studie sociální skupiny (rodiny) zaměřené na aspekty komunikace v rodině a používání televize jako kulisy.

Realita televize znějící na pozadí po většinu času, který rodina tráví doma, **zasahuje do oblasti komunikace**, která je často přerušována odbíháním k obrazovce, popřípadě stočením hovorů výhradně k programu – zde je však otázkou, zda k této situaci přispívá televize coby rušivý element, nebo zda primárně nejde o narušenou schopnost komunikace, která je maskována zvukem, obrazem a příběhem, který přístroj nabízí.

Motivace jednotlivých členů rodiny k používání televize jako kulisy a jejich postoje k televizi se mohou **lišit**. Televize je respondenty vnímána jako způsob **úniku před tichem**, popřípadě jako **ochrana proti pocitu samoty**. Nepřítomnost zapnuté televize by pak byla pocíťována zejména v podobě ticha, které je pocíťováno jako ohrožující, ve znovuoživení se pocíťováno, ve smyslu ztráty náplně programu, nebo naopak jako pocíťováno úlevy.

Průměrný čas, který rodiny z výzkumného souboru denně tráví před televizní obrazovkou, je srovnatelný s aktuálními výzkumy na toto téma. Televizor bývá nejčastěji umístěn **v obývacím**, popřípadě v obývacím a kuchyni, rodiny tráví **většinu svého volného času** právě v obývacím. Zde také rodina často jí, televize se v některých případech nevypíná ani **během jídla**. Návštěvy a rodinné oslavy se ve většině případů odehrávají také v této místnosti.

Ve výzkumném souboru lze vyzorovat **shodné vzorce** uplatňované jak během samotné komunikace, tak v rámci každodenního života rodiny – zde je namísto položit si otázku, nakolik jde o „**dědičnost**“ **ve smyslu sociální nápodoby** pocházející z původní rodiny a nakolik tyto stereotypy mohou být ovlivněny právě proměnnou v podobě televize, popřípadě zda se nejedná spíše o **přenos deficitních komunikačních vzorců** a spolu s nimi také strategie jejich **zamaskování** prostřednictvím televize.

7. POUŽITÁ LITERATURA

Blažek, B. (1995). *Tváří v tvář obrazovce*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.

Courtois, C., Mechant, P., Paulussen, S. & De Marez, L. (1995). The triple articulation of media technologies in teenage media consumption: migration, media and childhood. *New Media* [online]. 14 (3). Str. 401 – 420 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z WWW: <http://link.springer.com/10.1007/BF01537056>

Dunovský, J. & kol. (1999). *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing

Gjuričová, Š., & Kubička, J. (2003). *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada Publishing.

Hartl, P. & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.

Hartl, P. & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál

Kucharská, A. & Švancarová, D. (2004). *Bezstarostné roky? : kroky a krůčky v předškolním věku : poradenství pro rodiče*. Praha: Scientia.

Langmeier, J. & Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing

Livingstone, S. & Bovill, M. (1999). *Young people, New media: Report of the research project children young people and the changing media environment*. London: Media@LSE. Dostupné též z WWW: <http://eprints.lse.ac.uk/21172/>

Livingstone, S. (2007). From family television to bedroom culture: young people's media at home. In: Devereux, Eoin, (ed.) *Media studies: key issues and debates.*, London: SAGE

Publications. Dostupné též z WWW:

<http://www.uk.sagepub.com/mcquail6/Online%20readings/16b%20Livingstone%20-Devereux-Ch-13.pdf>

Mander, J. (2000). Čtyři důvody pro zrušení televize. Brno: Doplněk.

Matoušek, O. (1997). Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství SLON

Mediaresearch (2014). Česká televize a dětské pořady. [online]. [cit. 2014-10-04].

Dostupné z WWW:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CEkQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.nidm.cz%2Finformacni-servis%2Faktuality%2Fceske-televize-a-detske-porady&ei=vahPU6u8EaPA7Ab78IGQDg&usg=AFQjCNHd6y7mIo-FCOT3PN0K6r2upM_SEg&sig2=2HIBWYYZoK2UsK483cKvUQ&bvm=bv.64764171,d.ZGU

Meyrowitz, J. (2006). Všude a nikde: vliv elektronických médií na sociální chování. Praha: Karolinum.

Miovský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing.

Možný, I. (2002). Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství SLON

Murín, G. (2002). Biológia televízneho diváka. In: Média jako překážka v komunikaci:

Sborník textů k mezinárodní konferenci Litoměřice 2002. Str. 35 – 42. Praha: Votobia.

Musil, J. (2007). Komunikace v informační společnosti. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.

Novák, T. (2006). Partnerské a rodinné poradenství: práce s klienty. Praha: Grada Publishing.

Plaňava, I. (2005). Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy – dovednosti – poruchy. Praha: Grada Publishing.

Plaňava, I. (2000) Manželství a rodiny: struktura – dynamika – komunikace. Brno: Doplněk.

Schafferová, E. (1995). *Co je rodina?* Praha: Návrat domů

Sobotková, I. (2001). Psychologie rodiny. Praha: Portál.

Yin, R.K. (2011). Qualitative research from start to finish. New York, London : Guilford Press New York, London : Guilford Press

8. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky:

Tabulka č. 1: Stadia vývoje rodiny

Tabulka č. 2: Komunikační styly dle Plaňavy

Tabulka č. 3: Přehled rodin zařazených do výzkumného souboru

Tabulka č. 4: Vyjádření vztahů mezi jednotkami výzkumného souboru

Tabulka č. 5: Verbální komunikační realita

Tabulka č. 6: Vnímání komunikační reality

Tabulka č. 7: Lokace televize a centrální místo rodiny

Tabulka č. 8: Vnímání nepřítomnosti puštěné televize

Tabulka č. 9: Předávání zvyklostí sledování televize v rodině

Grafy:

Graf č.1: Průměrná doba strávená u televize v letech 2009–2013

9. PŘÍLOHY

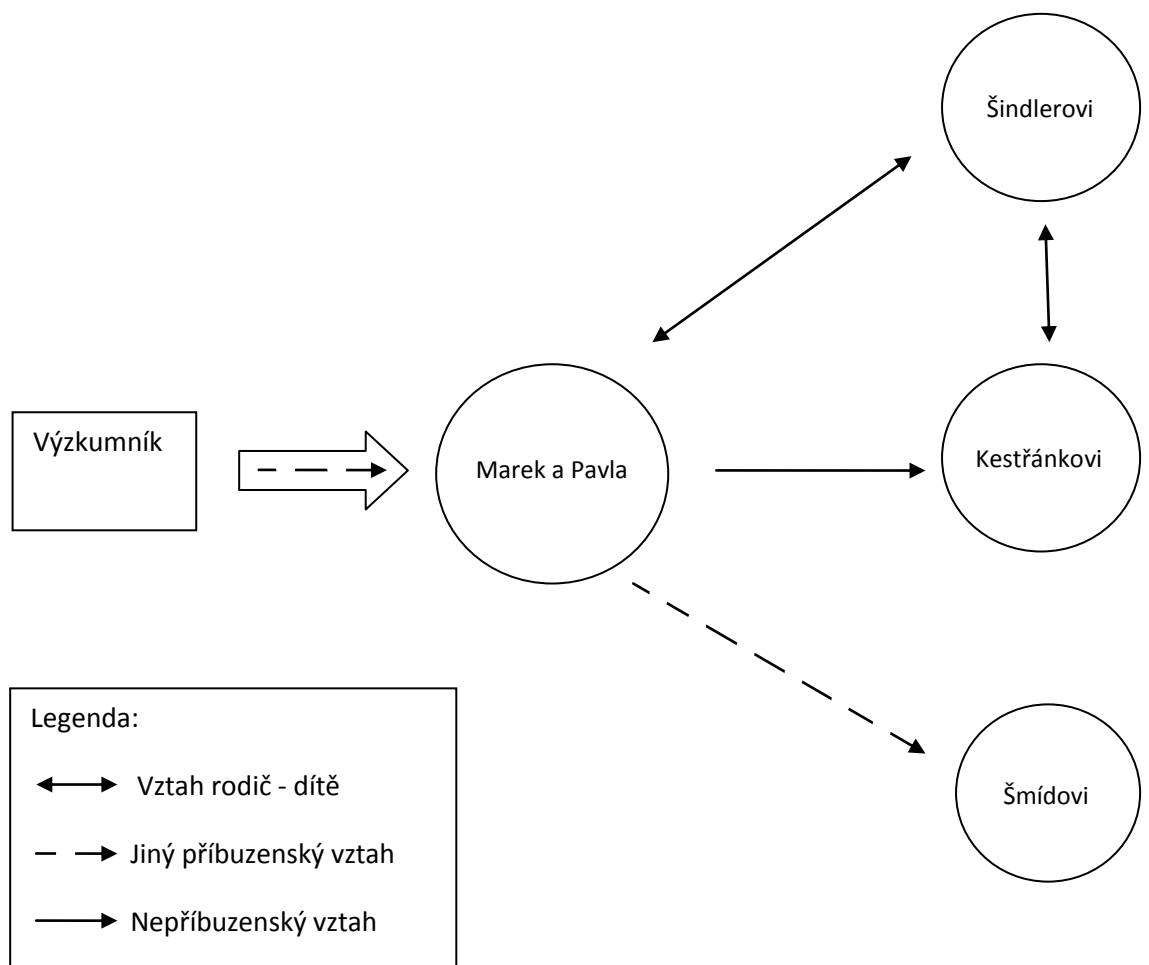
Příloha č. 1: Schéma výběru respondentů do výzkumného souboru

Příloha č. 2: Příloha č. 2: Tematické okruhy v rozhovoru

Příloha č. 3: Seznam oblastí, na které bylo zaměřeno pozorování

Příloha č. 4: Rozdíl mezi lineárním a cirkulárním uvažováním ve vztahu k rodině

Příloha č. 1: Schéma výběru respondentů do výzkumného souboru

Příloha č. 2: Tematické okruhy v rozhovoru

1) Interakční vzorce v rodině

Příklady otázek:

- Kdy a kde se jako rodina setkáváte? (v které části dne a na jakém místě)
- Jak vypadá běžná situace, když se doma všichni sejdete?

2) Komunikační zvyklosti v rodině:

- Když se sejdete doma, jste zvyklí pohovořit o tom, jak se před den komu dařilo?
- Když nastane konflikt, většinou si jej vyřikáte, nebo u vás panuje spíše „tichá domácnost“?

3) Divácké zvyklosti v rodině

Příklady otázek:

- Kdy pouštíte televizi?
- Kdo ji pouští?
- Vybíráte si, na co se v televizi díváte?

4) Význam televize pro rodinu

Příklady otázek:

- Co pro vás televize znamená?
- Co by se stalo, kdyby vaše televize jednoho dne přestala fungovat?

Příloha č. 3: Seznam oblastí, na které bylo zaměřeno pozorování

Pozorování se zaměřuje na následující faktory:

- Celkové uspořádání domu/bytu
- Počet televizí v bytě/domě a jejich umístění
- Jak nahlas je televize puštěná?
- Sdružuje se rodina doma? Na kterém místě?
- Kde rodina jí?
- Dojmy z prostředí a vzájemné komunikace
- Atmosféra, emoce
- Chování respondentů

Pozorování se dále zaměřuje na následující situace:

- Návštěva
- Oslava
- Víkend
- Všední den

Příloha č. 4: Rozdíl mezi lineárním a cirkulárním uvažováním ve vztahu k rodině

A: Tradiční myšlení s lineární kauzalitou

“Jaká matka, takové dítě.” Matka má emocionální problémy, je nervózní, podrážděná. Tím se dají vysvětlit i problémy jejího syna, který se zavírá doma a dcery, která je naopak sexuálně promiskuitní.

B: Systémové myšlení s cirkulární kauzalitou:

Nešťastná žena středního věku, dlouhodobě stresovaná konfliktním vztahem s manželem, vytvoří koalici s dvacetiletým synem, hledá u něj mužskou oporu. Dospívající dcera se cítí ostrčená a nemilovaná, začne experimentovat – k zděšení rodičů – v sexuálním životě. Introvertovaný syn má obavy z osamostatnění, proto si své setrvávání doma dále vysvětluje tím, že matka potřebuje jeho péči. Matka se stává stále více depresivní, protože její děti se jí nezdají “normální”, a obviňuje ze všeho svého manžela, který se v rodinném dění nikdy příliš neangažoval. Ten se nazlobí a ještě více stáhne, čímž velmi trpí jejich sexuální život. Děti reagují na napětí a chlad ve vztahu rodičů různě: syn se vzdá svých zálib a zbývajících přátel a je pořád doma s matkou, dcera střídá sexuální partner už naprosto bez výběru a přitom se bojí navázat trvalejší důvěrný vztah. Její symptomatické chování strhává pozornost rodiny na ni a také dočasně sblíží oba partnery, kteří se snaží pomoci svému dítěti.

Zdroj: podle Goldenberg, H., Goldenberg, I., in Sobotková (2001)